GLAS MATICE HRVATSKE

Izlazi dva puta na mjesec. — Cijena mu je za članove „M. H.“ 3, za nečlanove 4 K.

Br. 5. i 6. — Izdaje „Matica Hrvatska“. — Za uredništvo odgovara dr. Ante Radić. — **God. I.**

Sadržaj 5. i 6. broja:

Gospoda „Matičini“ **povjerenici, koji još nisu knjigâ naručili,** umoljavaju se, da to učine što prije; a koji su knjige primili, neka izvole poslati novce.

GLAS MATICE HRVATSKE

Izlazi 10. i 25. u mjesecu. o o Cijena mu je za članove 3, za nečlanove 4 K na godinu.

BR. 5 i 6. U ZAGREBU, DNE 25. OŽUJKA 1906. GOD. I.

Čemu nam lijepa knjiga?

Sred žive borbe izmedju hrvatskih prijatelja lijepe knjige sve se više nameće pitanje: Čemu nam lijepa knjiga? Zar je Hrvatima beletrija tako potrebna, da bez nje biti ne možemo? Čemu nam u opće sva umjetnost? Sude gdjekoji, da bismo mogli živjeti i bez svega toga, pak ne bi bilo vječitoga pravdanja, kojega i onako suviše imade. Čudo, te se nije već javio kaki hrvatski Platon, da traži, neka se svi književnici protjeraju iz naše i onako nesrećne domovine.

Svemu darmaru u nas, čini se, krivo je poglavito, što još uvijek nije jasno odredjeno, čemu nam za pravo lijepa knjiga? Medjutim ni ja ne mogu da na to pitanje ravno odgovorim, već ću prije ogledati, što drugi ljudi misle i sude.

Ima ljudi, vrlo pametnih i finoga osjećanja, koji kažu, da je lijepa knjiga ili beletrija, kao u opće svaka grana umjetnosti, tek *za zabavu.* Očito je njima na umu ona njemačka: „Ernst ist das Leben, *heiter ist die Kunst*". Lijepa knjiga budi nam slatki odmor nakon velikih svakidanjih briga, neka nam bude blagdan iza običnih težačkih dana, kad se borimo i kidamo za potrebe života. I kao što nakon mučna i ozbiljna rada kroz sedmicu u nedjelju oblačimo svečane haljine, te plandujemo u miru Božjem: tako nam budi nakon svršenih ozbiljnih posala odmorom i uživanjem lijepa knjiga, ta razbibriga naša. A da nam bude od lijepe knjige zaista pravi užitak, neka nas ona iz maglovite, močvarne nizine prenosi u vedre, zračne visine, gdje no sunce jasnije sija, gdje je duša bliže plavim nebesima. Kad hoćemo da izmoreno tijelo osvježimo i okrijepimo, ne ćemo se verati po kalužama i buništima, već ćemo ili poći u bujni, cvijećem zarasli vrt, ili se popeti na gorski proplanak, da se naužijemo svježega zraka i divnoga mirisa planinskoga bilja. I duševni odmor neka nam zasladjuje lijepa knjiga, puna vedrih, zanosnih idejala; neka nam bar ona podade, što zaludu tražimo u mukotrpnom životu ove suzne doline!

Ovako po prilici misle i govore o zadaći lijepe knjige *idejaliste,* kojima lebdi pred očima pretežno estetski interes. Idealiste jesu redovno i strogi formaliste, koji traže što savršenije oblike u lijepoj knjizi, kao u umjetnosti u opće. Njima su beletriste kao djevičanske svećenice rimske božice Veste, kojima je zadaća podržavati u čovječanstvu vječni oganj plemenitoga zanosa i Bogu slične ljepote.

Ali tih idejalista imade već malo, jer ih nestaje svakim danom. Mjesto njih javljaju se ljudi, jednako pametni a trijezni, koji traže, da nam lijepa knjiga bude pretežno *za pouku.* Što će nam, vele, lijepa knjiga, ako je samo razbibriga, ako nas tek oduševljava i zanosi? Pa koja nam korist od nedostižnih idejala? I što nam vrijedi časovito odmaranje u vedrim i svježim visinama? Ta mi smo rodjena djeca majke zemlje, pak zašto da joj se otudjujemo, kad se ipak u njezino krilo povratiti moramo? Ako neko vrijeme lebdimo u zračnim visinama, još ćemo teže osjećati golotinju i nevolju svoju, kad se opet spustimo u maglovitu nizinu svakidanjega života. Ostajmo dakle radije na zemlji, uz koju smo tijelom prikovani, ogledajmo se po njoj, pak da razbistrimo magloviti život na njoj i dokučimo razlog našega bivstvovanja. Ogledajmo ne samo, što je lijepo i dobro, nego i ono, što je manje lijepo i zlo, da se u lijepo i dobro ugledamo, a nelijepa i zla klonimo. Lijepa knjiga neka bude knjiga našega života, našega *zbiljskoga* života, kakov zaista jest; napis te knjige neka bude starogrčka rečenica: „Spoznaj samoga sebe". Upoznajmo svoje mane i poroke, jer je to prvi korak njihovu liječenju. Ta ako ne raspoznaš bolesti, ne možeš joj ni lijeka naći.

Ljude, kojima lebdi u lijepoj knjizi pred očima poglavito pouka, zovemo *realistima* (koji put i veristima). Ako izrijekom i ne kažu, ne može se ipak poreći, da ih goni etički interes. Stoga i ne mare baš toliko za što savršeniji oblik, koliko više za *sadržaj* lijepe knjige. Njima su beletriste kao neki učitelji i liječnici čovječanstva, kojima je zadaća, da to čovječanstvo učine boljim, zdravijim, a po tome i srećnijim već na ovome svijetu,

Imade napokon pametnih ljudi, u novije doba sve više, koji tvrde, da lijepa knjiga, kao i sva umjetnost u opće, mora opstojati *radi sebe same*. Lijepa je knjiga bujna grana umjetnosti, pak neka se zeleni i razvija iz sebe i za sebe. Ona nije ni čija službenica, već mora biti svoja i samostalna. I za lijepu knjigu vrijedi ona francuska: *L' art pour l' art*. Ne pita se toliko, da li je ono, što nam lijepa knjiga podaje, lijepo ili nelijepo, dobro ili zlo, nego kud i kamo više, *kako je što prikazano,* da li zaista *umjetnički* izneseno? Glavno je, da neka stvar u životu zaista opstoji, te da se je rukom i umom beletriste prometnula u umjetninu. A to može biti i najneznatnija i najprezrenija stvar u običnom životu. Slobodno je prikazati baš i *čizmu*, samo ako taj prikaz odaje umjetnika. Umjetnost je sama sebi svrha; ostali ljudi neka uživaju u umjetnosti i umjeći, a ne u stvari, koju umjetnina predstavlja. Ne pita se, da li je čizma lijepa ili dobra, da li je čitava ili zakrpana; — nego naprosto, da li je vjerno i uza to umjetnički opisana.

Ovako po prilici sude o zadaći lijepe knjige *moderniste*, zatim njihovi srodnici: impresioniste i dekadenti. Njih se ne doima toliko zabavna i poučna strana lijepe knjige: oni uživaju poglavito u *umjetničkoj obradi*. Njima nije beletrista niti svećenik svetoga zanosa, niti učitelj, niti liječnik; njima je beletrista posve suvereni umjetnik, koji slobodnom voljom slobodno stvara, što hoće i kako hoće. Njega ne stežu ni kakvi obziri, a najmanje tradicijom posvećeni umjetnički oblici; on smije sve prevrnuti, pače i nezgrapne stihove graditi, samo neka je njegovo djelo — umjetnina. Tek takova lijepa knjiga dostojna je družica ne samo drugim granama umjetnosti, nego i znanostima, kao i ostalim činbenicima ljudske kulture. Bez takove lijepe knjige ne može da bude ljudsko društvo u opće, a ni pojedini narod, kao što je hrvatski.

* * *

Prikazao sam u kratko historijski razvitak nazora o zadaći lijepe knjige. Nema sumnje, da je treći stepen ne samo najmoderniji, nego i najodrješitiji, možda i najkobniji za liepu knjigu samu. Jer što više nazori modernista preotimaju maha medju beletristima, što se više beletriste ovoga soja okupljaju u jedan, reći bi, staleški tabor: sve se više ostali svijet odvaja od tih suverenih umjetnika, sve se manje ostali svijet zanima za lijepu knjigu u opće. Velika publika ne razumije više tih beletrista — umjetnika, pa im prepušta ne samo stvaranje, nego i — uživanje. I tako se je rečenica „l' art pour l' art“ i u lijepoj knjizi prometnula u rečenicu „l' art pour les artistes“. Umjetnost neka ostane umjetnicima, za ostali svijet nema ona vrijednosti.

Moderniste živo osjećaju, da ih ostali svijet više ne razumije, da se kloni njih i njihovih djela, pače da se sve više odvraća od lijepe knjige. Stoga naprežu skrajnje sile, da publiku zaustave, nudeći ju stvarima, koje potresuju živce i podžižu niže strasti. Ali svijet se odvraća već i od toga, jer se je paprene hrane brzo zasitio. K tomu čita takve stvari mnogo kraće i jezgrovitije u policajskim izvještajima, u sudskim raspravama, kao i u reporterskim vijestima raznih dnevnika. I budući da je tako nestalo intimnoga dodira izmedju beletrista i publike, rodilo se je napokon i osudno pitanje: Čemu nam lijepa knjiga, kad je sve drugo, a baš najmanje lijepa?

* * *

Da svršim! Nema druge, nego vratiti se sa stranputice!

Lijepa knjiga potrebna nam je kao korica kruha. Ona mora biti odličan činbenik naše kulture, ona mora biti ravnopravna ostalim granama umjetnosti, znanosti i drugim faktorima prosvjete. Ona je samosvojna i ne služi nikoga; njezini radnici vrijede baš kao učenjaci i ostali pobornici prosvjete. U tom smislu stoji i za nju rečenica „L' art pour l' art.“

Ali beletriste nijesu samo umjetnici, nego su i ljudi, a u Hrvatskoj i Hrvati. A i lijepa knjiga, premda je samosvojna, ipak je faktor općenite prosvjete. Baš radi toga imade lijepa knjiga ne samo pravâ, nego i *dužnosti*, a tako i umjetnici, koji se njoj posvećuju. I lijepa knjiga i njezini radnici dužni su da vrše *neku zadaću* tako prema čovječanstvu i njegovoj prosvjeti, kao i prema Hrvatskoj i njezinoj kulturi.

A ta je zadaća jasna. Nije dosta ogledati kuću i njezine stanare od drugoga kata do podzemlja, nije dovoljno prikazivati nevolje i trulež društveni, ne dostaje ma i najživljim bojama slikati bijedu čovječanstva i probudjivati samilost za nesrećnike; sve to nije dosta: *lijepa knjiga mora biti i tendencijozna, plemenito tendencijozna.* A tendencija mora biti *pozitivna*: iz najdubljega taloga zla mora izvaditi bar zrnce dobra, u *truležu i smrti mora tražiti i naći prve klice novoga života.* Neka slobodno iznese, kakvi jesmo; ali neka nam podjedno kaže, *kakvi bi mogli i morali biti.* Beletrista i kao umjetnik mora biti vjestnikom bolje sreće i vedrijih dana. Uz bolestna i propala lica mora iznositi takodjer junake zdravlja i krijeposti, *ma i idejalizovane,* da u nama klonulima pokrene volju za život i snagu za nove borbe. Idejala doduše ne ćemo postići, ali ćemo se bar održati na životu. A taj život — kakav bio da bio — ipak je liep!

Kad će naša lijepa knjiga opet *zaploviti strujom pozitivizma**, kad će narod poticati na nove borbe i novi život, opet će hrvatski svijet osjećati prijeku potrebu njezinu. Tada će biti riješeno i pitanje, čemu nam lijepa knjiga?

Beletrija hrvatska bit će tada još modernija, jer će biti *aktuelna.*

V. Klaić.

* Zametke pozitivizma u našoj lijepoj knjizi nalazimo u ovim pripoviјestima: „Stankovačka učiteljica“ od I. Perkovca, „Bolji izbor“ od I. Zahara, „U novom dvoru“ od Lj. Babića Gjalskoga, „Mrtvi kapitali“ od J. Kozarca i t. d. Ali poslije 1890. pomamili se naši beletriste za modernom!

Plodovi hrvatsko-slovenske zajednice.

(Povodom novijih izdanja slovenske i hrvatske „Matice".)

Čudna je sudbina toga našega brata Slovenca! Život mu mlad, a muke već pradavne. Otkada ga ono krst privede pod njemački mač, krvavi pod njim, a i danas visi on nad njim kao najstrašniji Damoklov mač, jer niti, na koje je obješen, već su sprhnule i svaki čas mogu da puknu. To je strašna opomena i za Slovence i za Hrvate. Pod njemačkim jarmom ostao je Slovenac listom seljak; među inteligenciju mogao je samo onaj, koji se je prihvatio njemačkoga jezika i prestupio prag njemstva. No iza toga praga bio je za Slovenca bezdno, iz kojega više nije bilo povratka. Tako gledaše Slovenac, kako se sve postizava samo nijemštinom, ali za ucjenu odnarođenja; za to je poče cijeniti, ali je ne zavolje u srcu svome, a to čuvstvo naći ćeš i danas posvuda, gdje su Slovenci: više se služe njemačkim jezikom nego Hrvati, ali im je on teži kamen na srcu nego nama. Kroz vijekove toga tisućljetnoga robovanja jedino je svećenstvo bilo kraj toga patnika i govorilo mu njegovim jezikom, pa zar je čudo, da mu je i danas odan uza sve to, što je od njega katkada primao i udaraca? Svi oni trzaji slovenskoga naroda, koji su ipak odavali život, počevši od franačkoga pa do francuskoga doba, bile su samo iskre, koje bi vrcnule amo ili tamo: prebrzo se našla skrbna ruka, da ih ugasi. Nisu mogle planuti plamenom, koji bi onu beskrajnu noć osvijetlio. Njemstvo, sapevši odasvuda Slovenstvo u verige i ćuteći pod svojim nogama mir, bilo se već priviklo, da u njem gleda smrt puka, koji baš trzajima odaje svoju smrtnu borbu. Napokon je i to prestalo, svuda je vladala tišina, a njemačka vlast i njemački jezik širio se tamo od Sjevernoga pa sve do Jadranskoga mora. U njemačkom moru sve se je već utopilo, površje se već smirilo — a talog? Ta tko se za nj brine! Što je ostalo na površju, bila je sama inteligencija, a kakva je bila, najbolje svjedoči Vraz u svojim putopisima (Djela, V.). Amo tamo pojedince, porazbacani na sve četiri strane, rari nantes in gurgite vasto — bili su sumnjivi već za to, što su se usudili mutiti malim valićem mirno površje. To su bili ostatci one garde, koja nastade za Napoleona. On dođe i reče: „Ilirijo, ustani!" i snažnom rukom izreže iz tijela njemačke zemlje slovenske krajeve, sjedini ih sa hrvatskima i stvori novo narodno tijelo — Iliriju. Za oba bratska naroda bio je taj čin prevažan. Hrvate pobudi na preporod političko-kulturni, a Slovence probudi na *narodni* život, stvarajući im polagano i inteligenciju. Poslije toga doba Slovenci su narod, koji uz puk sa živim svojim jezikom ima i svijesnu inteligenciju; od toga časa budi se jedan kraj za drugim tjerajući ispred sebe njemački jezik, koji korak za korakom uzmiče na sjever, a na površje ispliva Slovenstvo, tražeći ravnopravnost svoju. Urnebes, koji podigoše, a još i sada dižu Nijemci, što im se otimlje njihova stara gospoštija, razumljiv je, ali nije opravdan. Divlja mržnja njihova može u koječem da još bude na štetu, ali najboljom je potvrdom, da oni gube, Slovenstvo *dobiva*.

U ovo idealno doba narodnoga stvaranja spadaju dvije knjige, što ih je ove godine izdala „Slovenska Matica": *Korespondencija Muršcova* 1827—1895. u Zborniku za g. 1904. i 1905. i *zapisci Vošnjakovi*, I. knjiga. Kako se jadne slike prikazuju u tim stranicama, a ipak s kakvim ponosom mogu Slovenci da se sada na njih obazru! Takvih uspjeha mi Hrvati ne možemo pokazati, jer tamo se stvaralo gotovo iz ničesa, dok je u nas mnogo toga već bilo. No i za nas ova djela mnogo vrijede. Slovenci, kadgod su se javili na poprištu života, uvijek stoje uz Hrvate, pa tako i u ovo doba. Proučavati hrvatski preporod, a ne obazirati se na slovenski, bilo bi vrlo pogrješno, jer se jedan i drugi preporod upotpunjuje i tek zajedno čine cjelinu, pogotovo kad hrvatski preporod zasiže i među Slovence. Muršcovo dopisivanje pruža za to mnogo gradiva i za hrvatski ilirizam. Dosta je, da prođeš na koncu opsežni imenik (u Zborniku 1905.), a osobito naslove: Hrvati, Ilirija, Jugoslaveni i t. d., pak ćeš se odmah uvjeriti, da će se i za samu hrvatsku stvar naći obilno gradivo.

Prof. Ilešič kazuje u epilogu za Muršca: „Kot mlad svečenik se je oklenil Stanka Vraza, ter sledil njegovim stopnjam. To je njegova najožja in najjačja in najidealnejša zveza: Vraz je gibal, Muršec mu je verno služil; Vraz je vodil, Muršec je sledil. Slovanska vnema Stankova je v njem zbudila tisto vatro, ki znači Muršcevo delo l. 1848. V najlepši svoji dobi zre Muršec ne le v Ljubljano, marveč osobito tudi v Zagreb. (Zbornik 1905. str. 183.)

Osobito će biti zanimivo za nas Hrvate, ako promatramo, kako se je književni jezik u Slovenaca sve više približavao hrvatskomu; ne će ni to izbjeći, kako je hrvatski jezik u najsjajnije ilirsko doba pače i zavladao među naobraženijim Slovencima u *pisanju,* no to je bilo prolazno. Slovenci su morali ostati uz svoj jezik, kojim je seljak govorio, jer tko zna, da li bi seljak pristao uz svoju inteligenciju, da mu je ona donosila drugi nego slovenski, materinski jezik? U novije doba nastaje medju Slovencima pravopisna borba kao i među Hrvatima. Ilešič zabacuje preradikalnu reformu slovenskoga pravopisa, jer bi Slovence odalečila od onoga smjera, koji je približavao oba književna jezika, hrvatski i slovenski. Nisu li u nas pristaše zagrebačke škole to isto tvrdili? No Hrvati imaju

i drugu dužnost: obazirati se na Srbe, a Slovenci nemaju te dvojake dužnosti, njima će lakše biti sprijateljiti se s našom reformom. Pogledajmo samo promjene, što ih je preživio hrvatski književni jezik od 1835. do danas, i uvjerit ćemo se, da se je od slovenskoga sve više odalečivao, a pogledajmo u navedenom „Zborniku" slovenski književni jezik od 1835. do danas, pak ćemo vidjeti da se hrvatski jezik toliko više od slovenskoga otklanja, koliko se njemu slovenski priklanja. Nadajmo se dakle, da će i nova struja u hrvatskom pravopisu samo upotpuniti i ojačiti jezično približavanje južnih Slovjena.

Ilirska ideja među Slovencima nije uspjela, ali je ostala kao kvasac za daljnji preporod Slovenaca. Puk je nije razumio, a jedan je dio inteligenciie nije prihvatio — ne iz mržnje, nego iz uvjerenja, da za slovenski narod treba posebni pravac. Kad su se oba pravca iza 1847. složila, započe preporod puka, a lijep prilog za to doba daje nam dr. Vošnjak u svojim zapiscima. On tu tako jasno, a ujedno tako jednostavno prikazuje cijelo to doba, da ćeš sve na dušak pročitati i samo to požaliti, što nema slične knjige za kranjske Slovence, jer ova govori većinom o štajerskima. Kad to pročitaš, bit će ti jasno, kakav gubitak Nijemci pred sobom gledaju i kako im se izmaknuo iz ruku čitav jedan narod. A što je stvorilo takva čudesa? Iz te se knjige jasno vidi: *nesebična ljubav i živa riječ.* Mi bismo se Hrvati mogli mnogomu od toga naučiti.

*

Između Hrvata i Slovenaca vlada već davna sloga. Ljudevit Posavski, reformacija, Gubec, tursko ratovanje, ilirizam — sve su to uspomene zajedničke borbe, zajedničke patnje i zajedničkoga radovanja. Ljubav i sloga među Slovencima i Hrvatima i danas je još rijedak pojav u slovjenskom svijetu, pa nas dakako tim više veseli i hrabri. Ali promotrimo li iz bližega taj odnošaj, uvjerit ćemo se, da je to više vanjski sjaj, zahvatio je srce, ali je u duh malo prodro. Mi se volimo, ali se premalo poznajemo. Slovenci od uvijek traže u nama oslona, ali su nam od uvijek najbolja zaštita protiv najezde njemačke, — jer eto, što nam se Nijemci useljuju, nijedan ne dolazi sa zapadne, nego sa istočne strane (o kulturnom i trgovačkom utjecaju Nijemaca ne govorimo sada). A ipak koliko mi Hrvati poznajemo ćud slovenskoga naroda, koliko poznajemo njegovu domovinu, književnost i t. d.? Koliko ima Hrvatâ, koji bi znali što reći ili napisati o Slovencima? Koliko ih čita i kupuje slovenske knjige i listove, koliki su članovi kojega slovenskoga družtva? Malo ih ima, a nije ni čudo, kad smo u vlastitoj domovini u koječem tuđinci bez topla srca i razumijevanja, kad i svoju vlastitu sjetvu uništavamo. Nekoliko veselih izleta, proslava i lijepih pjesmica, pa i samo oduševljenje ne pomaže mnogo, jer nije dosta da se poznajemo, treba da se *upoznademo*, a to bez razboritoga proučavanja ne ide. Mi još nismo našli temelja, na kojem bismo mogli stalno zajednički raditi sa Slovencima; mi se približujemo sve više, ali na koncu ipak ostaje svaki za sebe. Gdje su nam plodovi zajedničkoga rada? Koliko smo dosada uradili, do ono veliko jedinstvo srdaca postane i temeljem za duševno jedinstvo?

Slovenci su uvijek tražili u nas oslona, ali su ga dobili samo za čas. Preslaba naša naobrazba i zaostalost, jaz izmedju puka i inteligencije, utapljanje naših sposobnosti u preobilnu užitku istrže nam uvijek iz šake one uspjehe, koji nam dozrijevahu na našem pravu i na našoj političkoj ulozi. Mi smo uvijek više htjeli no mogli, pak smo tako poželi neuspjeh u čitavom svom radu od preporoda do danas; upinjali smo se preko svojih sila i sposobnosti. I tako Slovenci ostadoše ipak osamljeni, i pošavši svojim putem, oni su danas i napredniji i kulturniji od nas. Borba protiv krutoga germanstva prisilila ih je, da protiv kulturne premoći stvore sebi jednako oružje: svoju kulturu, koja ne leži u imenima: akademija, sveučilište i t. d., nego u duhu pojedinca, čitavih slojeva, u duhu cijeloga naroda. Toga u nas još nema, a kad budemo polazili tim putem, morat ćemo se uteći Slovencima, koji će nam se i opet odužiti za oslon, što ga u nama nalaze. Kao što dosele odbiše od nas njemstvo, tako će nas doskora oni svojim primjerom uvesti u novu zgradu današnjega kulturnoga života. I tek onda, kad nam kulturna snaga bude jednaka, moći ćemo požeti uspjeh zajedničkoga rada. Onda će tek Slovenci naći u Hrvata obrane i zaštite protiv one pogibli, koja im baš sada bješnje prijeti nego li ikada.

Neka tko ne misli, da previše uzdižem ulogu Slovenaca. Tko poznaje njihovu narodnu svijest, društvenu organizaciju, gospodarsku snagu, domoljubnu požrtvovnost i naprednost u današnjem duhu vremena, vidjet će, da su oni daleko pred nama. Njihov nesretniji položaj učinio ih je razboritijima, — a da nema spomenute njemačke opasnosti, bili bi i sretniji od nas. Slovenci kao vrla braća nama toliko vrijede, koliko i mi njima. Mnogi bi od nas znali iz vlastitoga motrenja potvrditi, da nas Slovenci vole i cijene. Misao o jedinstvu s Hrvatima tako se je uvriježila među njima, da o njoj već i u malim selima možeš govoriti, ne samo sa muškarcima, nego i sa mnogim ženama. Slovenci dadoše nama od Vraza pa do Barlèta (to je, čini mi se, najmlađi) toliko svijetlih umova u svim strukama kulturnoga rada, da su premnogu prazninu u našem životu časno ispunili. Uvjeren sam, da će nas i nadalje slovenski primjer u mnogočem voditi.

Kao početak boljega upoznavanja neka je blagoslovena odluka obiju naših „Matica", da izdavaju po jednu hrvatsku i slovensku knjigu. I taj je prijedlog došao sa slovenske strane. Ja sam predložio našoj „Matici" prije više godina, da izdade

antologiju pjesničtva i proze slovenske, ali na to se niko ni obazro nije. Uvjeren sam, da pri tome ne će ostati, nego da će Hrvati ozbiljnije prihvatiti slovensku knjigu. Eno im putokaz u Ilešičevoj raspravi o slovenskoj knjizi u „Hrvatskom Kolu", što ga je nedavno izdala naša „Matica". Da i Slovenci u koječem nas Hrvate premalo poznavaju, to stoji, ali da se više bave našom knjigom, nego li mi njihovom, o tom nema sumnje. Kad se upoznademo, kako treba, i kad se ujedinimo u radu oko zajedničkoga napretka, popunjujući se međusobno, moći ćemo s pouzdanjem kliknuti: „Kaj nam pak morejo?!"

Prof. R. K—i.

Tumač i branitelj hrvatske moderne.

Na književnom polju nema težega i neblagodarnijega posla nego li je pisanje povjesti savremene lijepe književnosti. U tom se slažu svi, koji su se tim poslom bavili, pak bi sud kritičarâ, koji ocjenjuju sastavke te vrsti, bio mnogo blaži, da se sami okušaju u tom poslu i upoznaju na djelu neprilike i teškoće, s kojima se je redovno boriti piscu povjesti savremene beletristike. Do sada nije ni kod nas Hrvata i Srba nikomu pošlo za rukom, da sastavi takovu sliku povjesti savremene beletristike, kojoj ne bi bilo ni s koje strane prigovora i zamjerke. Zato se nitko rado ne daje na taj posao. I ja se nisam otimao, da seističem na tom polju, pak sam se jedino na poziv književnih odbora „Matice Srpske" i „Matice Hrvatske", nakon mnogoga razmišljanja, riješio, da u sveskama I., II. i III. „Letopisa Matice Srpske" za g. 1904. i u I. knjizi smotre „Hrvatsko Kolo", što ju izdaje „Matica Hrvatska", g. 1905., napišem prema unaprijed mi odredjenomu okviru i prostoru, u velikim potezima sintetičku sliku hrvatske savremene beletristike. Priznao sam i priznajem, da nisam napisao nikakovo savršeno književno-povjesno djelo i prepustio sam ocjenjivačima, da iznesu svoje opravdane prigovore i zamjerke, da barem drugi, koji budu o istoj stvari pisali, ne upadnu u iste pogreške. Mjesto stvarnih prigovora, mjesto objektivne kritike dočekao sam, da su neki moje gore spomenute osvrte na savremenu hrvatsku beletristiku stali presudjivati prema aprioristićkomu svomu stajalištu, bez obzira na svrhu i namjeru, koju sam imao na umu, kada sam te sastavke pisao. Tako za pravo ni danas ne znam, što im se upravo u tim mojim sastavcima ne svidja. Podmetnuše mi čak i takove tvrdnje, kojih nisam ni napisao, niti mislio napisati. Nekoji mi spočitnuše, da sam u „Letopisu Matice Srpske" pisao s većom simpatijom o nekim starijim piscima tradicionalističkoga pravca, nego li o pristašama hrvatske „moderne". Drugi mi, — u božićnom prilogu „Pokreta" — priznadoše, da u osvrtu na hrvatsku beletristiku od g. 1900. do najnovijega vremena: *„prosječno hvalim „mlade", i ako me slučajno izdade vlastito priznavanje, da se lijepo poslužujem recenzijama „mladih", povladjujući im"*. „Kolike li razlike — piše kritičar „Hrvatskoga Kola" J. J. u tom „Pokretovom" božićnjem prilogu — izmedju Hranilovića, sadanjega suradnika „Kola" i Hranilovića, nekadanjega urednika „Vienca".

U smotri „Savremeniku", što ju izdaje društvo hrv. književnika piše (sv. II. str. 157. pod naslovom „Ch. Šegvić u „Hrv. Kolu") netko pod šifrom „—r" i o mojem osvrtu na savremenu književnost u „Hrv. Kolu" medju inim doslovce ovo: „U ovom se Kolu baš ne amusiraju neki bolji pisci. Jedinoga Hranilovića ne ostavlja nigdje duhovitost ni dosjetka. Pišući o našim manjim piscima, neprestance (?) upotrebljava i citira Marjanovićeva mnijenja, a kad govori o Marjanoviću, onda ga opatrne kao kritičara. Da mu ne bude neugodno u društvu ovih mladih Matičinih radenika, Hranilović ih silom svoga autoriteta proglasuje velikanima (?), talentima i t. d., pa ovako duhovito spasava čitavu situaciju boljih pisaca u „Hrv. Kolu".

Kako se vidi, ni „Savremenikov" kritičar ništa stvarno ne prigovara momu osvrtu na savremenu književnost, a da ipak nešto reče, meće mi u usta i ono, što nisam rekao. Čitao sam u raznim našim listovima isto takove ispade protivnikâ današnjega matičinoga književnog odbora protiv „Matice" i njezinih publikacija posljednje godine, ali to su samo općenite optužbe, po kojima nije moguće razabrati objektivni razlog nezadovoljstva tih prigovarača sa Matičinim knjigama. Sav njihov gnjev kao da se je imao u prvom redu izliti na zbornik: „Hrv. Kolo" i na onu četicu starijih i mladjih književnika, koji se nisu htjeli pridružiti štrajku i bojkotu protiv „Matice" i njezinoga književnog odbora. Razumije se, da su prigovarači voljeli odabrati metodu kategoričkog osudjivanja, nego li da se upuste u obrazlaganja svoga suda, t. j. da kažu, što i zašto nije dobro.

Ipak se je našao junak nad junacima, koji je pod punim svojim imenom izlio sav svoj gnjev na Matičin zbornik, u prvom redu na moju bijednu glavu i na moj osvrt na savremenu hrvatsku beletristiku. To nije nitko ni veći ni manji nego A. G. Matoš, koji je ovaj put svoju časovitu deliriku sasuo u riječkom „Novom Listu".

Ne bih se osvrtao na tu najnoviju Matoševu deliriku, da se ne radi više o napadaju na cijelu četu naših priznatih starijih i mladjih pisaca, nego li na mene, i da nije g. A. G. Matoš u tom svom deliričkom sastavku izbacio jednu načelnu, krupnu tvrdnju, koja nema nikakove osnove, a da ipak do sada nitko nije ni pokušao, da osvijetli nesmislenost te tvrdnje.

Evo što tvrdi g. A. G. Matoš u svom sastavku: „Kritika g. Jovana Hranilovića" (br. 34. „Novoga Lista" od 3. veljače o. g.): „Da živimo u kulturnim prilikama, g. Jovan Hranilović bi, kao kritičar, bio anahronističan absurdum, *iz tog prostoga razloga, jer je svećenik, jer su svećenički i kritičarski posao ekstremi, koji se — unatoč poslovici — ne mogu dodirivati.*"

Nekoliko redaka kasnije opetuje g. Matoš tu istu tvrdnju doslovce ovako: „Dakle već otud, što je svećenik, može se zaključiti a priori, da g. Hranilović ne može biti kritičar" .... „On može stručno i objektivno suditi samo pisce sa većim ili manjim religioznim tendencijama, a njih je sve manje i manje. Od naših može g. Hranilović iskreno pisati o Pavlinoviću, Tordincu, Palmoviću, Martiću, o pobožnoj našoj starijoj literaturi, ali o svim gotovo našim modernistima, *koji prekinuše sa temeljnim djedovskim tradicijama,* naš samozvani kritičar *ne može pisati, objektivno pisati iz tog prostog razloga, jer je pop".*

Tako reče g. Matoš — i ostade živ i zdrav.

Da je malo razmislio o onom, što je ustvrdio, bio bi primijetio, da mu hramlju i pretpostavke i zaključci. Ako svećenik može pisati objektivno o Pavlinoviću, Tordincu, Palmoviću i Martiću, koji su bili književnici nipošto manji, nego li je gosp. Matoš, te u njihovim književnim radnjama nema nigdje naročito istaknute „ni manje ni veće" religiozne tendencije, osim što su im književni radovi i sa vjerskoga stanovišta uzoriti, — onda tvrdnja, da svećenik ne može biti objektivan kritičar, pada sama od sebe, jer joj je pretpostavka neispravna.

Ili g. Matoš misli, da svećenik ne može u opće biti pjesnik i književnik; ili mora priznati, da upravo tako, kao što svećeniku njegov stalež ne priječi, da bude dobrim pjesnikom i književnikom, ne može mu njegov stalež biti zaprijekom, da bude objektivan i valjan kritičar. U opće g. Matoš zaboravlja, da pjesničko stvaranje nije nikakov posao, koji bi isključivao kritičko prosudjivanje. Tko ne umije prosuditi, što je estetski lijepo i dobro, taj će doista jedva moći napisati valjanu pjesmu ili drugi koji pjesnički proizvod. Pjesnici su obično i najbolji kritičari: u rasudjivanju vlastitih i tudjih pjesničkih proizvoda pomažu vlastito iskustvo, intuicija i sve one sposobnosti, kojima imadu da zahvale svoje uspjehe na pjesničkom polju.

Što veli g. Matoš: nisu li svećenici: Strossmayer, Rački, Veber, Palmović, Tkalčić i t. d. mogli imati objektivna suda ne samo u strogo znanstvenim stvarima, već i o estetskim proizvodima?! Nije li svećenik Strossmayer dokazao u svom spisu o umjetninama stolne crkve djakovačke, u svom znamenitom govoru prigodom otvaranja svoje galerije slika i u mnogim drugim svojim sastavcima i govorima, da nije manji stručnjak u presudjivanju estetskih proizvoda, nego li gospoda Matoš i Wenzelides, koji u „Novom Listu" ustvrdiše, da svećenik ne može da bude dobar kritičar? Žalosno je, da se mora i na to vrijeme trošiti, da se osvijetle i onako absurdne tvrdnje, kao što je tvrdnja, da svećenik ne može biti valjan i objektivan kritičar.

Da gosp. Matoš dokaže, kako se svećenički stalež kosi sa kritičarstvom, navadja kao primjer Renana, kojemu da je mantija bila pretijesna, kada se je počeo baviti eksegetskim i biblijskim studijama, pak da ju je zato skinuo. — Tu govori g. Matoš o stvari, o kojoj nema ni pojma. Renan nije nikada bio zaredjen za svećenika, još je manje nosio mantiju: on je bio samo klerik, a mantiju ne nose rimokatolički klerici. Još je smješniji g. Matoš, kada se čudi, što ja zato, jer sam se bavio proučavanjem Nietzschea i upozorivao na rdjavi upliv njegova nastrana mudrovanja na našu lijepu književnost, ne skidam reverende. Po logici Matoševoj morali bi svi svećenici, koji proučavaju i osudjuju Nietzscheove spise, poskidati reverende, da ih obuku oni, koji ne proučavaju Nietzschea, ili koji ga proučavaju i postaju njegovi pristaše, pak bi tako i gosp. Matoš jedno jutro osvanuo u reverendi. Ali on i sâm kao da se je dosjetio, da ne spada u reverendu, pak zato naročito naglasuje, da *„nas* — t. j. njega i druge pristaše moderne struje u hrvatskoj književnosti — *razlikuje od starijih uvjerenje, da umjetničko djelo može biti liepo i u* **sasvim nekršćanskom duhu,** što više: da umjetnost može, ali *ne mora biti etična i moralna".* On to i opetuje, da ne bi tko pomislio, da se je zarekao, te veli: „Tražeći od umjetnine ponajprije, da bude lijepa, da bude potenciran život, bio on religiozan, moralan ili instinktivan, *bezvjerski i nemoralan, naš modernizam je promijenio gledište naše starije etičke estetike, sputane religijom,* razširivši joj horizonat i pruživši umjetničkom stvaranju više slobode". On nadalje tvrdi, da dok je sva naša starija književnost katolička i etička — što takodjer nije istina — da je *„hrvatski modernizam u svom jezgru estetičan i antiklerikalan i to mu je* **glavno obilježje".** (Svršit će se.) *J. Hr.*

„Mladi“ u hrvatskoj književnosti.

Prilog povjesti novovjeke književnosti.

(Svršetak.)

Medjutim kanda se pomalo stalo sušiti vrelo Nikolićeve invencije, a ipak je trebalo uslužnoj kritici dati dogodice posla . . . i tako je došlo do drugog izdanja „Pjesama“, u koje je unišlo i nekoliko novih pjesmica. Kumovska kritika jedva dočekala zgodu, te opet stala preživakivati stare fraze o „novom“ objavljenju pjesnikova genija. Prolazilo vrijeme, a Nikolić što kasnije, to se redje javlja. Zabrinuti se štovatelji pitahu, što se zbilo, — dok intimni nagoviještahu nabrana čela i važna lica: „Manite ga, najedared će izdati knjigu . . . pa da ga vidiš! Ne će on da truni biser na malo, — da se izgubi neopaženo“.

Prolazile godine i — ništa od toga!

Ja sam, istina, nazora, da se pjesmotvori ne procjenjuju po metričkoj mjeri, ali me ipak potiče na razmišljanje, regbi, patološka pojava, gdje moram da konstatujem preuranjenu sterilnost i nemoć u prividnom naponu snage. Ne mogu da si to tumačim inako, no da se je u takovu slučaju uslijed prenapona snaga prije reda iscrpla. Ima dosta takovih slučajeva. Umjetnik, pjesnik dao nam je, što je imao. Ultra vires nemo tenetur! Poput sjajna vatrometa planuo pred našim očima i poput blistave praskavice uz zaglušnu detonaciju izčeznu u mrklu noć . . .

Tako je, rekoh si, valjda i sa Nikolićem. Zadovoljava se time, što se grije na suncu priznanja, što mu ga stekoše njegovi literarni kumovi. Ali se prevarih! Nešto učinilo gurkanje njegovih: „Ajde, baća, — šta se već ne javiš!“, nešto ga potaknuo tugaljivi osjećaj: „Preteći će me mladji!“ — ali opet bilo mu teško, gdje i sam vidi, da se je već dobrano iscrpao mali njegov bunarčić. Nego nije fajde — podaj, što imaš. Pa tako i povuci i poreni i eto baš u oči božića 1905. objaviše novine spas —: rodilo se novo čedo muze jego! Pa da ga vidite (trabunjaju iste novine), ala ga je lijepo, kô bajan cvijetak iz Semiramidinih vrtova, ala ga je umiljato, kô mala ljubica, što cvate u džbunu, ala ga je . . . ala ga je! Pročitam ja sve to, pa se ustreptam. Ele, rekoh, hvala Bogu, nije istina, da se ono naš Mihovil već ispucao, no je on lijepo štedio zairu, pa će eto da iznenadi svoje poštivače. Požurim se, da si nabavim oglašenu knjigu. Čim mi je prodavač uručio sitnu neuglednu crvenu brošuricu — bio sam donekle razočaran. Ogledam je: na vanjskom omotu t. zv. Biedermeierkranz — a oko mi i nehote traži da ugleda u sred vijenca natpis: „Pjesnički prvijenci“ . . . ili „Drhtaji nujne lire“ . . . ili što nalično! U kratko — prvi utisak čisto à la Ružica Dončević! Ali se sve tješim: ne valja gledati na spoljašnost, valjda se to dogodilo nespretnošću nakladnika*), i žurim kući, da na dušak pročitam ciglih dvadeset i pet pjesama, u kojima se do dosade u gdjekad vrlo lošim stihovima varira neprestano ista nota: isto to, samo malo drukčije! . . .

Moram posve otvoreno priznati, da sam bio upravo preneražen. Parturiunt montes . . . Probudio se u meni onaj neugodni osjećaj, što nas podilazi, kada u kojoj svečanoj prigodi netko treba da izrekne besjedu, pa sve napeto očekuje, kako će govornik riješiti svoju zadaću, — a kad tamo, ovaj sred govora odjedared zapne, stane mucati, plesti se, ponavljati nekoliko puta jednu te istu rečenicu . . .

Prijateljska štampa mudro je prešutjela totalni ovaj fiasko, dok je „Savremenik“,**) žurnal klike i Nikolićevih literarnih kumova posvetio „Novim Pjesmama“ njegovim cigla četiri poluretka: „Nikolić udara u nešto živahnije note. Sprijateljuje se, ako i s gorčinom, sa životom, ali svog stiha i svojih ukrasa i fraseologije ne obogaćuje, dapače odviše varira staru svoju formu“.

U ove dvije vrlo oprezno stilizovane izreke sadržana je, ako i protiv volje kritičareve, najteža osuda Nikolićeva, jer konstatuje u njega zastoj i ponavljanje — a to je dvoje samo po sebi nazadak i neuspjeh.

Možda će ipak Nikolić bar u nečem sa „Novim Pjesmama“ stvoriti školu i naći sljedbenikâ. Dosele su početnici morali u znoju lica svoga kovati stihove, da skuckaju dovoljno gradje, e da što prije uzmognu izaći u svijet sa vlastitom knjigom. — A eto priznati korifej Mihovil Nikolić, nakon više od pol decenija šutnje baca u svijet sićanu brošuricu sa 25 većinom slabih, a nekoliko upravo loših pjesama, — pa zašto se ne bi u nj ugledali i drugi? I domalo ćemo valjda doživjeti, da će se maturant Vilibaldo Kunštek pojaviti sa sabranim svojim djelima, sastojećima od sedam iskrica, tri lirske pjesme po četiri kitice i fragmentarnoga dijaloga o savremenoj umjetnosti.

Tako daleko ćemo dospjeti po korifejima „mladih“!

A što se utaman naprežete, jadnici? Što se ne da, ne da se! Sterilnost vaša i duševna impotencija izbija na površinu kod svakoga vašega — kreta.

*) Uopće se ne mogu dosta da prečudim pomanjkanju ukusa u naših knjižara. Kakva je samo nakarada formatom Gjalskova knjiga „Za materinsku riječ“!

**) U rukopisu stoji „Privremenik“. Iskustvo doduše opravdava ovu rugalicu, ali neka joj bude mjesta ipak samo pod crtom. Ne prigušujmo baš sasvim slobode nazora. *Ur.*

V.

U dobar čas za kliku pojavio se lane na poprištu Kosor. Zgoljnim demokratstvom zadojena srca mladjarije zadrhtaše od zanosa. Ta pomislite, prava pravcata mizerija — dnevničar — pa spisatelj! Gorkova slava nikako im nije dala spavati; zašto da i oni nemaju svoga književnika-bosjaka? Nitko zgodniji za tu ulogu od Kosora! Što je on sve bio i što je sve doživio na tom čalarnom svijetu, — kuda li se sve nije potucao... ma biva drugi Gorki! I prigrliše ga objeručke, udarivši u bučne tambalase: Hossana! Pojavio nam se bogodani umjetnik, koji razumije narodnu dušu. Iz bijede je niko, a na sebi iskusio sve gorkosti i jade, što ih moraju da pretrpe mali i slabi od velikih i moćnih. — Naš čovjek! Kličite s nama: da živi hrvatski Gorki! — A moj ti Kosor sve u čudu pozire oko sebe i nikako ne može da dokuči, otkuda mu odjedared toli obilni predujam slave na račun budućih djela.

I što bi posljedica? Dok se je Kosor prije skromno kretao unutar granica svoga znanja i umjenja, te nije posizao za sujetima, koji leže izvan njegova horizonta, počeo je ujednoć i on da piše bajage kosmopolitski, te time stupi na tlo, koje nije poznavao i dospio u društvo, čiji mu običaji i način života bijahu skroz tudji i nerazumljivi.

I nut u „Obzorovom" božićnjem ilustrovanom prilogu osvanula Kosorova pripovijetka „Krvava ruža." Tu se izmedju ostalog opisuje i jedan (bit će zagrebački) koncert s plesom. Program je po običaju brzo iscrpljen i onda počima ples. Sada ću da citiram doslovce dotični odlomak:

„Započe ples.
Prvi jeknu Chopinov vals drobeći biser, rušeći kristal, parajući svilu i grimiz i hitajuć vrelu dušu kroz oblačnu maglicu k žarkome suncu...
Zavrtiše se plesni parovi, jedni, drugi, treći, dok ne zapleše čitava dvorana, sa stupovima, zrcalima i muzikom..."

Ne gledeći na to, što je Kosor u ove dvije izreke natrpao same bombastične besmislene fraze, — pour épater les épiciers" — razgalio je u njima takodjer svoju totalnu ignoranciju i frivolnost, kojom se usmjeljuje pisati o onome, o čemu ne ima — baš ni pojma! Ne može se upravo ni zamisliti, da bi se igdje drugdje moglo desiti, da jedan književnik, koji želi da se uzme ozbiljno, napiše toliku nezgrapnost: Plesni se parovi vrte po Chopinovu valsu! Dobro, što sam Kosor nije po redu izbrojio sve točke plesnoga reda. Tu bi onda stalno figurirali i Dvoržakovi „Slavenski plesovi"! Nesretni bi se Chopin zacijelo okrenuo u grobu, kada bi mogao da dozna, kako ga jedan moderni literat zamijenio sa „kraljevima valčika" Lannerom i Straussom! Ne, ne — moj gospodine! Niti u najotmjenijem se društvu ne pleše po Chopinovim valsima, kao što niti kralj nije vazda obučen u krunidbeni ornat, sa krunom na glavi. — Chopin nije svoje valse (četrnaest njih na broju) skladao sa namjerom, da se po njihovu ritmu vrte plesni parovi, niti se to u opće dade, budući da su to lih koncertne skladbe, u kojima tempo svaki čas varira, propisan je „ritenuto" i t. d....

Sada može svatko vrlo lasno prosuditi, koliku vrijednost mogu imati one fraze, kojima Kosor opisuje tobože dojam Chopinova valsa na plesače, kad eto dobričina Kosor u svom životu nije nikada čuo nijedan vals Chopinov, a po svoj prilici nije nikada prisustvovao niti plesnoj zabavi, jer inače teško da bi tvrdio, da je junakinja njegove pripovijetke nakon odmora otišla sa mamom da srkne *piva*...! Ja se u ostalom baš ni malo ne čudim, što je sve to Kosoru „terra incognita", jer znam da zacijelo nikada nije imao prilike, da se uputi u glazbene misterije i u bon ton... Ali moram da žigošem frivolnost, kojom se taj gospodin upušta u stvari, što ih ne razumije, a to takodjer dobro karaktezira, kako malo ozbiljno „mladi" shvataju književničko zvanje.

Da je Kosor barem pitao, kada već nije bio posve sjeguran, kamo da spravi Chopina! Ali da, — čuo on negdje nešto o Chopinovim valsima, a zvučno mu se to ime dopalo, — pa ni pet ni šest i njegovi se plesni parovi zavrtješe po Chopinovu ritmu!

Da je bar pitao „Lunačeka", — taj bi mu kano univerzalni genije sjegurno uštedio tu blamažu — ili ga je možda pitao...?

Takovih bih neoprostivih „giksera" mogao i više naći u „mladoj" našoj literaturi, kada bi bilo vrijedno truditi se, a svemu je tomu krivo polutanstvo, površnost, lakoumnost i pomanjkanje, odnosno manjkavost naobrazbe u velike većine ove gospode, koja su tako velika na jeziku.... I to hoće da trgne u svoje ruke duševno vodstvo hrvatskoga naroda!

VI.

Dobro je poznato, da se svaki živi jezik neprestano razvija i usavršuje, pa vidimo, da tu u svih velikih kulturnih naroda ide golema zasluga prvake-književnike, koji su zvani da udare pravac toj evoluciji, a po njima se tada ravna ostali svijet. Dašto, za to treba svoju materinsku riječ poznavati u najtanje tančine, treba umjeti suvereno igrati na vanredno diferenciranom i osjetljivom nastroju, kako nam se prikazuje književni jezik. A u nas —? U nas se čak zbiva, da fetirani literarni korifeji — naprosto ne umiju hrvatski: materinska im je riječ strana i opora... Kako mora onda istom da stoji sa manjima, koji su tek „dii minorum gentium"?

Nije to samo onako poći medju literate: Danaske se od ozbiljna literata zahtijeva i te kako univerzalna sprema. Ne pita se tuj, kako si ju je tko stekao. Na školskim klupama zacijelo ne. Valja

tu neprestano marljivo učiti, i u teoriju i u praksi, a prije svega čitati, neizmjerno puno čitati i podjednako pratiti razvoj knjige u drugih naprednjih naroda. A valja se mrva i ogledati po svijetu, jer se putovanjem neprestano proširuju duševni horizont. Samo tako moći će književnik bar donekle ostati au courant!

Za to se ona: „poeta po božijoj milosti" ne smije tako tumačiti, da se književnik ima naprosto spokojno pouzdati u božiju milost, a sâm ne treba ništa da doprinese razvoju svoga dara. Istina, bez božanske iskre nikada pravoga poete, ali valja da i on sâm čestito upre, naobražujući se i oplemenjujući svoj duh, jer će inače i najljepši talent zahiriti i zakržljavjeti, te nikada ne će roditi onim zlatnim plodovima, što bi ih donio, da ga je njegov „beatus possidens" kojom srećom brižno i pažljivo njegovao i odgajao.

Sve to kanda je klika posve smetnula s uma. Za to i ima u nje toliko veličinâ, za koje možemo mirne duše ustvrditi, da su postale lih „po klikinoj milosti!"

VII.

Sva duševna nemoć klike izbila je na javu u čitavoj svojoj golotinji, kada se onomlane „mladi" riješiše, da izdadu almanak. Kako se bolji elementi bijahu potegnuli od njih, jer im se bijaše ogadio sav njihov način — ne bijahu naprosto kadri da sastave dovoljno gradiva za almanak i moradoše da napuste taj naum. Nu „da ispune osjetljivu prazninu u hrvatskoj literaturi" (to su njihove vlastite riječi), odlučiše se na izdavanje mjesečnika, koji je pod naslovom „Savremenik" doista prvi puta izašao početkom siječnja ove godine.

I što dočekasmo! Oni isti, koji neprestano viču, da uz njih stoji velika većina hrvatskih književnika (može biti, ali kakovih?), oni isti bijahu uslijed pomanjkanja originalnoga gradiva prisiljeni, već u prvom broju, da preštampaju ulomak iz Gjalskove knjige „Za materinsku riječ". Nije li to bokčija? Kada je već Gjalski pod svaku cijenu morao da paradira na prvome mjestu u novom listu, zašto nije napisao nešto originalnoga, umjesto što se je poslužio tim komodnim ekspediensom, — samo da bude vuk sit i koza cijela!

Pa onda Begovićeva „pjesma": „Dvorovi mog života!" Takove blezgarije nisam već dugo čitao. To se naprosto ne da opisati, to mora svatko sam da čita, da vidi kakav je to nerazumljivi konglomerat besmislenih i bombastičnih fraza. Nu dosta o tom, i previše!

VIII.

Kako se bolji i trezniji elementi, kano od postanka njena, tako i sada okupljaju oko „Matice Hrvatske", koja od vajkada bijaše čvrsti bedem protiv svih destruktivnih tendencija u hrvatskoj književnosti, imajući vazda na umu zadaću namijenjenu joj po njenim plemenitim osnivačima, — nije nikakovo čudo, što se je sva hajka „mladih" u posljednje vrijeme usredotočila upravo protiv ovoga narodnoga instituta, za koji uvidješe, da je pretvrdi orah za njihove mliječne zube. Što je „Matica" čvršće i ponosnije stojala u sred nebolomne buke onih, koji na nju jurišahu, to postajahu ovi sve bjesniji s nemoćnoga jeda.

I nije im bilo ni jedno oružje na odmet, kada je trebalo džilitnuti se protiv onih trudbenika, kojino odlučno, ali dostojanstveno prelažahu na dnevni red preko umišljenih njihovih jednodnevnih veličina, — krateći se, da skuče svoje bolje osvjedočenje pod teroristički jaram nasilnika, već vazda odvažno zastupajući zdravu ideju, da „Matica Hrvatska" ne smije da bude polje za kojekakove nezrele pokušaje, nego u dobrom smislu riječi konservativna institucija, sankcionirajući svojim ugledom samo ono, što je jur prokušano i dobrim priznato. A to leži već u naravi same stvari, jer je „Matica" narodni institut, a narodu treba podati zdravu i dobru hranu duševnu, a ne takovu, na koju nije privikao i koje ne podnosi.

Samo po sebi slijedi, da unatoč svoga konzervatizma „Matica" ne ostaje okorjela u starim predrasudama, već i ona stupa uporedo sa razvitkom hrvatske knjige. I kroz njene odaje provejava svježa zdrava struja. Nema tu zadušljive zapare, kako bi to njeni protivnici rado prikazati lakovjernomu svijetu. Samo se „Matica Hrvatska" ne upušta u problematične eksperimente, koji vode iz jednoga ekstrema u drugi. „Matičina" je evolucija naravna i neusiljena, a samo ono, što je naravno i neusiljeno, može prosperirati i može se uzdržati, imajući trajniju i dublju vrijednost.

Držim, da mi je gore uspjelo dokazati ovu moju tvrdnju, dok sam onako letimice sa nekoliko poteza prikazao neke od onih, što se nazivaju našim „mladima", i dolično osvijetlio njihov način borbe.

Zaključujem sa željom: Ne dao bog, da naša „Matica" ikada pane šaka kliki literarnih pozera i epigona, već neka njome upravljaju muževi, koji se ni prijetnjama ni laskanjem ne daju svratiti s pravoga puta, nego trijezno i ozbiljno shvatajući svoj uzvišeni i pun odgovornosti zadatak, čvrstom rukom drže kormilo „Matice" vodeći ju sjegurno kroz buru i oluju.

A vi, štono se „mladima" nazivate, dotle — hands off!

Biskra.

„Srbi svi i svuda".

Gosp. Ljuba Babić-Gjalski reče na glavnoj skupštini Društva hrvatskih književnika u svom govoru, koji neki „značajnim" proglasuju, medju inim ovo: „Isti veliki narodni srpski apostol, Vuk Karadžić, sa svojom izrekom: Srbi svi i svuda, izrazio je istinu, što leži u spoznaji jedinstva jugoslavenskoga, i slijedio je glas ljubavi, što ju je za veliku istinu jedinstva imao; pak samo časovita zaslijepljenost može mu gornji usklik u grijeh upisati, kao što se takodjer ne smije niti može za grijeh uzeti tvrdnja Kvaternikova i Starčevićeva, kad su gledali i vidjeli od noričkih Alpa do pred vrata Carigrada samo Hrvate". — Naprama tomu vrijedno je znati, kako je sam Vuk Karadžić razumijevao svoju izreku „Srbi svi i svuda", prema načelu: Quilibet optimus interpres verborum suorum, svatko je najbolji tumač svojih riječi.

God. 1863. vodila se novinska borba o imenima Hrvat i Srbin izmedju nekih hrvatskih listova, naročito „Pozora", s jedne, a srpskih listova „Vidovdana" i „Srbskoga Dnevnika" s druge strane. Vuk Karadžić, koji je u Beču živio, nije se u našim listovima javio nego samo jednoč. U „Pozoru" od 4. ožujka 1863. napisa Josip Miškatović članak, a u njem ove riječi: „Nesretnu riječ Vuka Štefanovića „Srbi svi i svuda" nikada Hrvati nisu kanili pretvoriti u jednaku ludost: „Hrvati svi i svuda". — Ove su Miškatovićeve riječi ponukale slavnoga Vuka Karadžića, da je pošao tumačiti, kako je on razumio i kako razumijeva onu svoju izreku „Srbi svi i svuda". On je poslao „Pozoru" očitovanje, koje je tiskano u tom listu u br. 71. od 28. ožujka 1863., a glasi doslovce ovako:

„U 51. broju vašijeh novina od 4. o. mj. vidio sam, da je g. J. Miškatović krivo razumio moje riječi u „Kovčežiću": *„Srbi svi i svuda"*. On misli i kaže, da sam ja tijem riječima htio kazati: da su svuda sve sami Srbi; a to nije istina. Ove su riječi (Srbi svi i svuda) nadpis nad člankom, i ja sam njima htio pokazati, da će u ovome članku biti govor *o Srbima svima, makar gdje stanovali,* kao što bi se od prilike njemački kazalo: „Von den Serben überhaupt".

A i same moje riječi u onome članku jasno dokazuju, da g. J. Miškatović krivo razumije i nepravo tumači pomenuti nadpis mojega članka, jer sam ja kazao, da su Srbi samo oni, koji govore srpskijem jezikom bez razlike vjerozakona i mjesta stanovanja, *a za Čakavce i za Kekavce nijesam kazao, da su Srbi.*

Molim vas gospodine! da bi ste ovo nekoliko mojijeh riječi naštampali u vašem „Pozoru". — Vuk Štef. Karadžić, s. r."

Kako se iz ovoga Karadžićeva očitovanja vidi, on svojom izrekom „Srbi svi i svuda" nije „izrazio istine, što leži u spoznaji *jedinstva* jugoslavenskoga", već je izrazio svoju misao, da govori o Srbima u opće (von den Serben überhaupt); a u „Kovčežiću" je od Srba, od jugoslavenskoga „jedinstva" odijelio sve Slovence, i sve Hrvate čakavce i kajkavce, ukupno oko dva milijuna jugoslavenskoga naroda, i to naroda, koji stanuje na zapadu, pak je i najkulturniji medju Jugoslavenima. Upravo se za to ne može staviti paralela izmedju Karadžićeve izreke „Srbi svi i svuda" i mnijenja Kvaternikova i Starčevićeva, koji su Slovence, Hrvate i Srbe držali za Hrvate, ali jugoslavenskoga „jedinstva" nisu ni oni time iscrpli. Poznato je najme, da Bugara nisu proglasili Hrvatima, dakle je i njihovo jugoslavensko „jedinstvo" bilo krnje. To su jedinstvo podpuno izrazili Gaj pod imenom ilirskim, za njim Strossmayer i Rački pod imenom jugoslavenskim. Pod imenom ni srbskim ni hrvatskim nije jugoslavenskoga jedinstva podpuno izrazio nitko.

Dr. Zahar.

PROSVJETNI GLASNIK.

Matica Hrvatska.

Iz odborske sjednice „M. H." Odbor „M. H." vijećao je u sjednici dne 15. o. mj. o ovim stvarima:

1. Dr. Ćiro Truhelka (Sarajevo) bijaše „M. H." poslao prvi svezak svojega rukopisnoga djela o prehistoriji s obzirom na nalaze u našim zemljama. Pošto je djelo stručnjački povoljno ocijenjeno, odgovoreno je piscu, da „M. H." ne može izdati djela o prehistoriji u tri sveske, no da bi vrlo rado izdala djelo u opsegu od 20—24 tabaka Poučne knjižnice. Na to je pisac odgovorio u više pisama preporučujući djelo u tri sveske. Odbor je u ovoj sjednici zaključio, da ostaje kod svoje prve odluke.

2. Na ponuku uprave „M. H." poslao je dr. Filip D. Marušić (liječnik u Drnišu, Dalm.) svoje „Liječničke zapiske". Rukopis je dan na ocjenu, pa čim bude povoljno ocijenjen, dat će se u tisak za god. 1906.

3. „Dokonice" don Ilije Ujevića mogu se dati u tisak. To će se i učiniti, čim od pisca stigne nužni tumač pokrajinskih riječi.

4. Još se je raspravljalo i odlučilo o književnim ponudama osmorice književnika, kojima će se odluka odborova pismeno saopćiti.

5. Potporu je odbor podijelio dvojici glazbenih umjetnika (zajedno 300 K), jednomu književniku (K 100)

i siroti jednoga pisca (240 K), dok su se na žalost dvije molbe (jednoga pisca i jedne književničke sirote, koja je već dvije godine dobivala redovitu potporu) morale otkloniti.

Za spomenik književniku i bivšemu potpredsjedniku „M. H." Evgeniju Kumičiću odredio je odbor 250 K, a isplatit će se taj prinos, čim se pristupi podizanju spomenika.

6. Napokon je odbor raspravljao ili primio na znanje njeke gospodarske stvari: o prodaji podsusjedskoga posjeda i o ostavinskoj raspravi iz pok. Sidona Brkića. U ovoj potonjoj stvari prihvaćena je nagoda, tako da će ova stvar za kratko vrijeme biti privedena kraju.

Izvještaj o glavnoj skupštini „M. H." obdržavanoj dne 17. prosinca 1905. Skupštinu je otvorio predsjednik „M. H." dr. Gjuro Arnold, ustanovivši, da je nazočno dovoljno skupštinara*) i predloživši za skrutatore skupštinare gg. dra. Edu Lovrića, Nikolu Kolara i Alberta Webera, a za revizore računâ za godinu 1904. (četvrtu) gg. Antuna Mazeka, Mišu Krkljuša i Stjepana Bićanića, što je skupština prihvatila, besjedom o umjetnosti prema znanosti. (Ta je besjeda priopćena u 1. i 2. br. „Glasa M. H.")

Svršivši besjedu pozove predsjednik privr. tajn. poslovodju „M. H.", dra. Antu Radića, koji pročita slijedeće

Izvješće o književnom radu.

I. Za god. 1904. izdala je „M. H." ovih devet knjiga:

1. I. Trnski: Iz slavenske rodbine. Pjesme. (ZK 276 - 277)
2. J. E Tomić: Veronika Desinićka. Hist. tragedija. (ZK 278—279)
3. R. Katalinić: S moje lire. Pjesme (ZK 280—281)
4. V. Car Emin: Usahlo vrelo. Prip. (ZK 282—284)
5. M. Šenoa: Exodus. Prip. (ZK 285—286)
6. Turgenev: Oci i djeca. Pr. M. Divković. (SK 12)
7. F. Ž. Kuhač: Vatroslav Lisinski i njegovo doba. II. izd.
8. V. Dukat: Slike iz englezke književnosti. (SSK 7)
9. St. Radić: Moderna kolonizacija i Slaveni. (PK 30)

II. Sve ove knjige opsežu 126·75 araka različnoga formata, ili sve u formatu Zab. knj. 143·01 arka (za 17·72 arka manje nego god. 1903.), a tiskane su u 12·500 primjeraka (23.964·06 kg papira, za 4.645·17 kg manje od god. 1903.).

Na ove je knjige potrošeno:

za slog i tisak	K	9.425·35
„ korekture	K	692·25
„ papir	K	14.367·64
„ papir omota	K	912·60
„ honorare	K	8.170·59
„ zemljovide	K	2.700·—
„ uvez	K	4.736·—
„ ukoričivanje (za povjer.)	K	2.360.12
„ otpremu[1])	K	1 119.19
„ ostalo[2])	K	952·—
Ukupno	K	45.435 74

t. j. 4.660·13 manje nego god. 1903. Govoreći o troškovima vrijedno je spomenuti, da je odboru za godinu 1905. pošlo za rukom uz istu kakvoću pogoditi papir za 2 fil. jeftinije kod Zagr. dion. tvornice. Kod istraživanja papira bio je odboru najpripravnije bez nagrade na ruku g prof Šandor, pa mu se odbor na trudu i susretljivosti najtoplije zahvaljuje.

III Od rukopisa spomenutih na prošlogodišnjoj skupštini izdani su za god. 1905. ovi: (br. 20) Adalbert Kuzmanović: „Zulumćar", (br. 40) Nekrasov-Harambašić: „Komu je dobro u Rusiji?", (br. 77) Evgenija Kumičića: „Jelkin bosiljak". — Otklonjeno je ili na zahtjev povraćeno 9 rukopisa. Na novo su stigli ovi:

1 (br. 79) Vjenceslav Novak: „Zapreke". Pripoviest.

2. (br. 81) nepozn. pisca „Partenon". (Natječaj za nagr. iz zakl. Veber-Tkalčevićeve za god. 1904.) (Otklonjeno.)

3 (br. 82) nepozn. pisca „U ličkim gudurama". (Natječaj kao pod br. 2) (Otklonjen.)

4. (br. 83) nepozn. pisca: „Propast hrvatske dinastije". (Natječaj za nagr iz zakl. Aleks. Vuščića — Otklonjeno.)

5. (br. 84) Stjepan Radić: „Savremena Evropa". (Natječaj iz zakl. I. N. grofa Draškovića za god. 1904.)

6. (br. 85) Stjepan Jobst: „U radu je spas". (Natj. kao br. 5.)

7 (br. 87) Ch. Šegvić: „Život i djela Evg. Kumičića.

8. (br. 88) Martin Lovrenčević: Izabrane pripoviesti A. Čehova.

) Nazočni su bili ovi skupštinari (radnici, ** zakladnici i radnici, *(*)* zakladnici [radnici] i začasni članovi; kojima su redni brojevi u zagradi, oni nisu glasovali): 1. *Dr. Nikola Andrić, prof. i dramaturg hrvatskoga kazališta, 2. ** Dr. Gjuro Arnold, sveuč. profesor i predsjednik „M. H.", (3.) Dr. Ante Bauer, sveuč. prof., 4. Stjepan Bićanić, prevendar, 5. Dr. Mih. Bišćan, kr. sudb. viećnik, 6. ** Dr. Stjepan Bosanac, prof., 7. Dr. Karlo Bošnjak, prof., 8. Fran Brdarić, bogoslov, (9.) Mirko Breyer, knjižar i pisac, 10. ** Dr. Miroslav Čačković, prim. liečnik, 11. *** Gjuro Stj. Deželić, gradski vijećnik, 12. ** Dr. Velimir Deželić, pristav u sveuč. knjižnici, 13. Dr. Mirko Dovranić, svećenik, 14. ** Dr. Stjepan Gjurašin, prof., 15. Dr. Julije Golik, prof. i ravnatelj internata obrtne škole, 16. ** Dr. Dane Gruber, prof. i sveuč. docent, 17. Ferdo Hefler, sveć., 18. Milan Hok, sveć., 19. Jos. Jakupek, grunt. vj., 20. Dr. Ladislav Jambreković, prof., 21. Dr. Krun. Janda, odvj. perovodja, 22 Ivan Jurković, kanc. (Dugoselo), 23. Božo Katalinić, gimn. uč., 24. Bolto Kirinec, fin. tajnik, 25. ** Vjekoslav Klaić, sveuč. prof., 26. Knjižnica grčko-kat. sjemeništa u Zagrebu (Gabro Kostelnik), 27. Knjižnica nadbiskupskoga orfanotrofija (Dr. M. Marchetti), 28. Nik. Kolar, civilni inžinir, 29. Antun Kontak, stolar, 30. St. Korenić, prevendar, 31. Iv. Kralj, tiskar, 32. Dr. Milan Krištof, posjednik i urednik, 33 Mišo Krkljuš, prof., 34. ** Dr. I. Kršnjavi, sveuč. prof. i odsječni predstojnik u m., 35. ** Dr. Oton Kučera, prof., 36. * Stj. Kućak, prof., 37. * Prof. Fr Ž. Kuhač, muzikolog, 38. Dr. Iv. Kukolić, pom. fin. tajn., 39. Dr. Jos. Lončarić, sveć., 40. * Mart. Lovrenčević, knjiž. i urednik, 41. Dr. Edo Lovrić, sveuč. prof., 42. Mile Maravić, tiskar, 43. Dr. Mirko Marchetti, sveuč. prof., 44. *(*)* Antun Mazek, gimn. ravn. u m., 45. Dr. Hugo Mihalovich, sveuč. prof., 46. Jos. Muzler, kr. podžupan u m., (47.) „Narodne Novine" (St. Petrović) 48. Dion. Njaradi, ravn. grčko-kat. sjem., 49. Dr. Stj. Ortner, kr. fin. pom. tajnik, 50. Iv. Ožbolt, bogoslov, 51. Ivan Peršić, novinar, 52. Pučka gradska učiona u Sisku (Alb. Weber), 53. Jos. Purić, prof., 54. Dr. Vinko Pušić, sudac, 55. ** Dr. Ante Radić, književnik, 56. * Stj. Radić, književnik i publicista, 57. Vjekosl. Radmilović, gimn. uč. (Banja Luka), 58. Matija Rihtarić, vojn. župnik i zač. kan., 59. Ferdo Rožić, sveć., 60. Lav. Schick, pravnik i novinar, 61. Mat. Seigerschmit, nadstojnik ss. milosrdnica i apost. protonotar, 62. Ante Starčević, sudb. viećn., 63. Luka Starčević, umir. potpukovnik, (64.) Dr. Mile Starčević, odvj., 65. Jul. pl. Stanisavljević, nadinž., 66. Dr. Feliks Suk, opat i kanonik, 67. Dr. Šandor Szentgyörgy, prof., 68. Fr. Šantel, trgovac, 69. Dane Šarić, · · ·, 70. * Cherubin Šegvić, prof., 71. ** Dr. Milan Šenoa, prof., 72. Fr. Školneković, trgovac, 73. Ferdo Terihaj, postolar, 74. Jul. Tomšić, čin., 75. Lj. Tomšić, priv. čin., 76. Zvon. pl. Vukelić, novinar i književnik, 77. * Alberto Weber, gr. viećnik i književnik, 78. Dr. Ivan Zahar, odvjetnik, 79. Fr. Zavrlić, stolar, 80. Zbor duh. mladeži zagrebačke (Fr. Brdarić, bogoslov), 81. Milan Žepić, prof.

[1]) K 650·— plaća odpremniku (knjigoveži), K 469·19 troškovi oko odpreme.

[2]) papir (K 252·—) i tisak (K 700·—) oglasa za knjige.

9. (br. 89) Antun Žic Dunižarić: Klupko i konci.
10. (br. 90) Dr. Gjorgje Protić: Povjest prirodnih nauka XIX. vijeka. Knj. I. Povjest fizike.
11. (br. 91) Dr. F. S. Gundrum: Kafovac i kava.
12. (br. 95) Dr. Ćiro Truhelka: Prapovjest ljudstva s osobitim obzirom na naše zemlje.
13. (br. 96) Platon: „Država" (u prijevodu prof. M. Kuzmića.)
14. (br. 97) Scheuner: „Uredba svemira" (u prijevodu dra. O. Kučere).
15. (br. 98) M. Gorkij: „Izabrane pripoviesti" (prijevod).
16. (br. 99) Aristotel: „Politika" (u prijevodu M. Kuzmića.)
17. (br. 100) Dr. Albert Bazala: Povjest filosofije.
18. (br. 101) Miroljub (Ante Evetović): Sretni časi. Pjesme.
19. (br. 102) Slavimir Grančarić: Tri glazbene kompozicije.
20. (br. 103) Evgenij Kumičić: Začudjeni svatovi (tiskani rkp.).
21. (br. 104/1—25) Rukopisi za „Hrvatsko Kolo". 1905.
22. (br. 105) Dr. Ivan Zahar: Crtice o životu Ivana Perkovca.

Od ovih rukopisa izdani su u god. 1905. ovi: 1 (br. 79) V. Novak, Zapreke (ZK 287 291), — (br. 84) St. Radić: Savremena Evropa, — (br. 87) Ch. Šegvić, Život i djela E. Kumičića, — (br. 88) Čehov-Lovrenčević, Izabr. prip., — (br. 105) Crtice o životu I Perkovca zajedno s njegovim pripovijestima; napokon većina rukopisa za „Hrv. Kolo". Knjige za god. 1905. već su posve gotove, pa će se počevši od sutra uručivati i razašiljati; a otklonjeno je ili na zahtjev vraćeno pet rukopisa (br. 81, 82, 83, 85, 91), tako da od 43 rukopisa, što su od prije bila u „Matice i što su u god. 1904. i 1905. prispjeli, ostaju jošte 23, od kojih će se njih 14 moći izdati, dok ostali nisu za Maticu. Medju ovih 14 rkp., koji će se moći upotrijebiti, imadu dva epa, jedan roman, tri drame, dva prijevoda iz ruskoga, dva iz grčkoga, četiri izvorna poučna djela i jedno poučno djelo prevedeno.

IV. Osim ovih gotovih radnja obvezano je „Matici" više pisaca predujmovima, da napišu za njezina izdanja poučnih djela, i to što od prije, što u posljednje vrijeme. U posljednje četiri godine dano je u tu svrhu pet predujmova, i to četiri za poučna djela (K 1.800·—; jedan za povjest Bosne, jedan za hrvatski zemljopis, jedan za povjest franceske književnosti i jedan za djelo iz prirodnih nauka; peti je predujam dan za prijevod Mickiewicza (K 500·—).

V. U sjednici dne 30. ožujka 1905. odlučio je odbor, da će „M. H. izdavati novi niz knjiga pod naslovom „Mala Knjižnica", i to po dva sveska na godinu u nakladi od 5.000 primjeraka, a uz cijenu od 1 K za obadva sveska za članove, a K 1·60 za kupce. Jedna je knjiga toga niza tiskana već ove godine, ali je odbor odlučio, da se ljetos ne izdade, dok ne bude gotov i drugi svezak.

VI. Medju „prijevodima klasika" izdat će „Matica" gotove već prijevode Platonove „Države" i Aristotelove „Politike".

VII. Što se tiče izdavanja nar. pjesama, to je bivši odbornik „M. H." g. dr. Gjuro Šurmin u sjednici dne 19. listopada 1904. predložio, da se to pitanje u budućoj sjednici stavi na dnevni red; no odbor je bio tako zaokupljen raspravama o izdavanju „Vienca", da ni sam g. predlagač nije u dojdućoj sjednici o tom ništa spomenuo, a ni odbor se tim pitanjem nije bavio

Razlogâ, s kojih to pitanje počiva, ima više, a glavni je taj, što su novci za izdavanje nar. pjesama potrošeni na izdavanje „Vienca", a zanimanje je za narodne pjesme danas kud i kamo slabije, nego što je bilo onda, kad ih je „M. H." počela izdavati. Povrh toga ima i u nas i drugdje uvaženih ljudi, koji drže, da izdavanje narodnih pjesama pristaje više učenim akademijama. Uza sve to odbor će „M. H." nastojati, da izdanje nar. pjesama u „M. H." ne ostane krnje.

Uz put ovdje treba spomenuti, da je „Matica" iz redovnih svojih dohodaka morala platiti neplaćenu više od 10 godina staru tražbinu za primljene nar. pjesme i za posao oko njih, i to Baldu Melku Glaviću u Luci na Šipanu (Dalm.) K 400·— i prof. Jos. Pasariću K 300·—

VIII. U prošlogodišnjoj skupštini izvijestio je odbor sl. skupštini, u kojem je stadiju stajalo pitanje „Vienca" pred samu skupštinu. Poslije toga bilo je o izdavanju „Vienca" rasprave u sjednici dne 10. stud., u kojoj je odbor odlučio, da bez štete za redovna godišnja izdanja, a i poradi poodmakla vremena ne može izdavati mjesečnika. No već u toj sjednici bilo je rasprave i o tom, da bi „M. H." mogla izdavati svake godine zbornik ili almanak, u kojem bi moglo suradjivati više pisaca. Zaključak je o tom stvoren u sjednici dne 13. ožujka o. g., a za suradnju su umoljeni svi dosadanji suradnici „M. H.", a i nekoji drugi. Danas je već taj zaključak oživotvoren „Hrvatskim Kolom".

IX. Za raspisane nagrade stiglo je za god. 1904. šest natječaja, i to za nagr. iz zakl. Veber-Tkalčevićeve tri: 1. pripovijest „Zapreke", 2. epos „Partenon" i 3. „U ličkim gudurama" (tri crtice); za Vuščićevu jedna radnja: drama „Propast hrvatske dinastije" i za Draškovićevu dvije: 1. Stjepan Radić: „Savremena Evropa" i 2. Stj. Jobst: „U radu je spas". — Nagradom iz zakl. Veber-Tkalčevićeve nagradjena je u sjednici dne 23. ožujka 1905. radnja „Zapreke" (Vjenc. Novak) iznosom od K 850·—, a nagradom iz zakl. I. N. grofa Draškovića u sjednici dne 4. svibnja 1905. djelo „Savremena Evropa" od Stj. Radića iznosom od K 2.074·81.

X. Novim čl. radnicima „M. H." proglasio je predsj „M. H." uz privolu knj.-umj. odbora gg. prof. Vladimira Gudela, Isu Velikanovića (20./10. 1904.), dra. Ferdu Šišića i prof. Vladoja Dukata (21./2. 1905.), a u sjednici dne 14./12. 1905. sve suradnike prve knjige „Hrv. Kola", koji još nisu čl. radnici, a to su gg. književnici: Adalbert Kuzmanović, Vilim Filipašić, Dr. Ivan Zahar, Josip Draženović, Ante Evetović, Viktorija Risaković, Alberto Weber, dr. Svetozar Ritig, Ferdo Rožić, dr. Jakov Čuka, Ivan Milčetić, dr Fran Ilešić, dr. Jovan Skerlić, prof. Ch. Šegvić, zatim gg. umjetnici: Becić, M. C. Crnčić, Bela Čikos, R. Frangeš, Oton Iveković, Ferdo Kovačević, C. Medović, Ivan Meštrović, M. Rački, Branko Šenoa i Rudolf Valdec, napokon od ostalih književnika prof. Bare Poparić.

XI. U gl. skupštini god. 1902. i 1903. izvijestio je odbor o pokušajima neke veze „Slovenske Matice" s „Maticom Hrvatskom" i „Dalmatinskom". Oduševljeni prijatelj zajedničkoga književnoga rada slovenskoga i hrvatskoga, vrli „Matičin" suradnik prof. dr. Fran Ilešić u Ljubljani, potaknuo je pitanje o tom i ove godine, pa je uprava „M. H." opširno odgovorila posestrimi „Matici Slovenskoj", i o tom odbor izvijestila. Nadje li se način manje kompliciran od onoga, što ga je u svoje vrijeme predložila „Matica Slovenska", odbor će „M. H." ne samo spremno, nego i s oduševljenjem poraditi oko veze izmedju oba naša književna društva.

XII Za Hrvate u Ugarskoj učinila je „M. H." ove godine barem nešto: odredila je za prečedno njihovo književno nastojanje potporu od K 500·—, što će sl. gl. skupština zacijelo sa zadovoljstvom primiti na znanje.

XII. Potporama pritekla je „M. H." u pomoć dvojici književnika, jednomu umjetniku, sirotama trojice novinara i književnika, trima korporacijama (Hrv. odboru Saveza jugosl. umjetnika, Savezu hr. sokolstva i Zanatl. i pomoćničkomu društvu), izdavačima „Vienca" za god. 1903., ukupnom svotom od K 2.748·70. Knjigama je „M. H." nadarila gradsku knjižnicu u Zagrebu i pitomce franjevačkoga samostana u Varaždinu.

Posljednjih godina dolaze „Matici" molbe za potporu od raznih društava, koja ne drže na umu, da je „M. H."

i sama društvo te da apeluje i čeka potporu i pomoć. A čine to ta društva pozivom na to, da je „M. H." „bogata". Ovo je krivo mišljenje. Stalni dohodci „M. H." iznose jedva toliko (oko K 12.000), da pokriju upravne izdatke, a sve bogatstvo „Matičino" stoji u tom, ako raspača godišnja izdanja, jer samo tim načinom može doći do nekoga viška. Dio toga viška upotrijebio bi odbor „M. H." vrlo rado za pomaganje drugih kulturnih i humanitarnih društava, kad bi svi slojevi naroda poradili o tom, da se „Matičina" izdanja rasprodadu. Ne bude li toga, „M. H." ne će se u buduće moći nikako obazirati na mnogobrojne molbe raznih društava.

Što se tiče pučkih, bolničkih i sličnih knjižnica, koje takodjer vrlo često mole „M. H." knjigâ iz njezina skladišta, to se odbor bavi mišlju, da cijelo skladište knjiga razasije po tim knjižnicama, ali ipak uz neku malu odštetu, od prilike uz $1/4$ cijene. Tako će knjižnice doći jeftino do dobrih knjiga, a i „Matici" će biti povraćen barem dio u te knjige uloženih svota, koje su joj za daljnji rad upravo nužne.

XIV. Pravila „M. H." govore i o društvenoj knjižnici, koja sve do sada nije osnovana. U proračunskoj sjednici dne 13./12. 1904. odlučio je odbor pristupiti osnivanju društvene knjižnice i uvrstio jednu svotu u proračun. Odbor je nakan stvoriti knjižnicu za najnovija djela lijepe i popularne poučne književnosti, koja bi mogla biti od velike koristi za književni naš svijet.

XV. U javnom prosvjetnom životu sudjelovala je „M. H." dne 26. studenoga 1904. kod proslave 50-godišnjice književnika, „Matičina" odbornika i potpredsjednika, g. Lj. Babića-Gjalskoga, kojemu je odbor „M. H." predao na dan slave posebnu adresu.

Ovu je adresu predao svečaru tajnik „M. H." s odbornikom g. drom. D. Gruberom; obojica su sudjelovala i kod banketa u čast svečaru, kojega je odb. Gruber i tom zgodom u ime odbora „M. H." pozdravio.

Jednako se je radosno odbor „M. H." pridružio slavi, što su je hrv. zem. glazbeni zavod i hrv. pjevačko društvo „Kolo" priredili prigodom 70-godišnjice mnogogodišnjega odbornika „M. H." i velezaslužnoga muzikologa prof. Fr. Ž. Kuhača. Odbor je svoje osjećaje prema svečaru izrazio u posebnoj adresi, koja mu je predana na dan slave 15. prosinca 1904.

Kao svake godine, tako je predsjednik „M. H." uz odobrenje odborovo i ove godine čestitao posljednji na žalost rodjendan velikomu duševnomu vodji i meceni hrvatskoga naroda, J. J. Strossmayeru, izrazujući mu želje, koje su se ovaj put uzalud dizale k nebu, jer je već 8. travnja predsjednik na glas o smrti najslavnijega toga Hrvata našega doba mogao odbor sazvati samo u žalobnu kratku sjednicu, u kojoj se odlučilo, da će velikomu pokojniku iskazati posljednju počast na sprovodu predsjednik, privr. tajnički poslovodja i odbornik dr. Kučera; njima su se svoje volje pridružili potpredsjednik Klaić i odbornik Bosanac.

Posljednju počast u ime „M. H." iskazao je pok. pjesniku fra Grgi Martiću privr. tajnički poslovodja, koji je nad mrtvim tijelom fra Grginim istakao prosvjetno znamenovanje njegova rada u onim hrvatskim krajevima.

Najosjetljiviji je za „M. H." gubitak, što ga je pretrpjela smrću plodnoga svoga odbornika, Vjenceslava Novaka. Zato je „Matica" nad njegovim grobom iskreno proplakala, a udovici i siročadi njegovoj po mogućnosti odmah u pomoć pritekla.

Kod otkrića spomenika slovenskomu pjesniku Franji Prešernu sudjelovala je „M. H." time, što mu je spomenik okitila vijencem.

Šestdesetgodišnjicu bivšega mnogogodišnjega odbornika i potpredsjednika svojega g. dr. Fr. pl. Markovića nastojala je „M. H." da proslavi izdanjem njegova „Karla Dračkoga", ali je u sporazumu s proslavljenim pjesnikom odgodila tu stvar na kasnije.

Na izjavu nekolicine književnika protiv besjede predsjednika „M. H." u gl. skupštini od 16./10. 1904. odgovorio je odbor izjavom, koja je tiskana u „Prilogu" Izvještaju „M. H." za god. 1902. i 1903. str. 121. i sl. O izjavi nekolicine književnika predavao je u „Matičinoj" dvorani dne 13. stud. 1904. odb. dr. Bosanac, pa je i to predavanje tiskano u spomenutom prilogu (str. 111).

XVI. Vis. kr. hrv.-slav.-dalm. vlada doznačila je i za god. 1904. u proračunu odobreni prinos „M. H." u iznosu od K 3.000·—, pa se odbor vis. saboru i vis. vladi na toj pripomoći najusrdnije zahvaljuje.

Inače se ove godine nije „M. H." sjetio nitko nikakvim darom osim pok. dra. Jos Pausa, župnika rumskoga († 8./7. 1904. u Marienbadu), koji se je u svojoj oporuci medju ostalim društvima sjetio i „M. H.". Koliko će od ostavine plemenitoga pokojnika zapasti „M. H.", to se još ne zna; no koliko bilo, hvala i slava Josipu Pausu!

Ostavinska rasprava iza pok. Sidona Brkića nije još kraju privedena.

XVII. U prošlogodišnjoj gl. skupštini obnovljen je odbor ovako: potpredsjednikom knj.-umj. odbora izabran je dosadašnji odbornik kr. j. sveuč. prof. i akademik g. Vj. Klaić, a potpredsjednikom gospodarskoga odbora ponovno dosadašnji potpredsjednik toga odbora g. Ljub. Babić-Gjalski. Odbornicima u knj.-umj. odbor izabrani su dotadanji odbornici: gg. dr. Oton Kučera, prof. F. Ž. Kuhač i dotadašnji odb. zamjenik. g. dr. Milan Šenoa, a odb. gospodarskoga odbora dotad. odb. zamj. prof. Rob. Pinter i novi član odbora dr. Fran Milobar, književnik; napokon je izabran zamjenikom u knj.-umj. odbor g. prof. dr. Milan Ogrizović, a u gosp. odbor zamjenikom g. Martin Lovrenčević, urednik.

Pismom od 4. stud. 1904. javiše predsjedniku odbornici g. Josip Pasarić i g. dr. Gjuro Šurmin, i odb. zamj. g. dr. M. Ogrizović i g. dr. Milivoj Dežman, da istupaju iz odbora „M. H."; a pismom od 5. stud. 1904. javlja predsjedniku potpredsj. gospod. odbora g. Ljub. Babić, da istupa iz odbora te da polaže čast (pod)predsjednika gospodarskoga odbora.

XIX. Pismom od 13. XII. 1904. mole čl. zakladnici Mihovil Nikolić i drugovi predsjednika, da sazove izvanrednu gl. skupštinu. Predsjednik je izvanrednu skupštinu sazvao na 29. siječnja 1905., pa je izvještaj o njoj posebice već tiskan i razaslan. Na toj skupštini izabrani su mjesto istupivših odbornika i odb. zamjenika ovi: potpredsjednikom gospodarskoga odbora prof. g. Stjepan Kučak; odbornicima u knj.-umj. odbor dotadanji odb. zamj. urednik i književnik g. Martin Lovrenčević i pristav u sveuč. knjižnici g. dr. Velimir Deželić, a odb. zamj. g. dr. Miroslav pl. Čačković i akad. slikar g. Oton Iveković; odbornikom u gospod. odboru sudb. viećnik g. dr. Mihovil Bišćan, a zamjenicima u isti odbor urednik i posjednik g. dr. Milan Krištof i prof. g. dr. Karlo Bošnjak.

XX. U pitanju, što se je rodilo na gl. skupštini od 16. X. 1904., na ime: imadu li pučke škole, koje su čl. zakladnici, pravo glasa na gl. skupštinama „M. H.", stiglo je od vis. vlade riješenje: da imadu, no da ih kao punomoćnici mogu zastupati samo oni, koje izabere obć. vijeće.

O prijedlozima skupštinara dra. Jure Turića, što ih je gl. skupština od 16. X. 1904. uputila odboru, dalje o prijedlozima skupštinara g. Nikole Kolara, što ih je izvanredna gl. skupština 29. I. 1905. uputila odboru, stvorio je odbor u sjednici dne 2. X. 1905. slijedeće zaključke:

1. Od pet predloga g. dra. Jurja Turića spada samo jedan pred gl. skupštinu, naime: da se u odbor biraju i članovi izvan Zagreba. No budući da je to nezgodno, odlučio je odbor, ne predložiti gl. skupštini ništa.

2. Ostali se prijedlozi tiču poglavito kritike u opće, a posebice ocjenjivanja radnjâ, koje stižu „Matici Hrvatskoj"; za te radnje predlaže dr. Turić dvoje: prvo, da se daju na ocjenu i vanjskim recenzentima, što odbor „M. H." već čini, i drugo, da se kritike tiskaju i dadu

piscu na uvid. O ovom drugom prijedlogu zaključio je odbor, da ne bi bilo u interesu „Matice“, da se kritike redovno tiskaju; kad se pokaže potreba, tiskat će se u „Hrv. Kolu“ s dozvolom kritičara; kritike se ne će davati piscu na uvid.

Napokon predlaže g. dr. Turić, da „M. H.“ izdaje i radnje manje plodnih pisaca i da stvori program za više godina unaprijed; prvo je „Matica“ činila, čini i činit će, a i drugo se čini po mogućnosti.

3. Od prijedlogâ skupštinara g. Nikole Kolara uvažio je odbor prijedlog o formatu odlučivši, da će se „Mala Knjižnica“ tiskati u žepnom formatu. Za druga izdanja nije to moguće, jer bi se započeti već nizovi izdanja imali nastaviti u drugom formatu. — Što se tiče većih slova za „Matičina“ izdanja, bilo bi to skopčano s većim troškom za papir.

4. O pitanju promjene §-a 14., što ga je izvanredna gl. skupština od 29. I. 1905. prepustila odboru, da iznese konkretan predlog, stvorio je odbor u istoj sjednici slijedeći zaključak: „§ 14. ostaje nepromijenjen; u ostalom odbor kani skupštini predložiti više promjena u pravilima, pa će onda i o tom odlučiti.“

XXI. U smislu §-a 15. društv. pravila ima se ove godine birati predsjednik „M. H.“, jer je dne 8. svibnja 1902. biranomu sadašnjemu predsjedniku vlm. g. dru. Gjuri Arnoldu isteklo trogodište. U smislu §-a 18. društv. pravila istupaju iz odbora kao izborom najstariji članovi, i to iz knj.-umj. odbora dr. Stj. Bosanac, dr. Ante Radić, a treći je, Vjenceslav Novak, umro; iz gospod. odbora istupaju kao najstariji g. dr. Dane Gruber i g. dr. August Harambašić.

XXII. Od posljednje redovite skupštine do sada držao je odbor u svem 20 sjednica.

Književnost.

Pavle Popović: Iz književnosti. Beograd 1906. 8⁰ VIII. + 206. Cijena 2 K.

Pročitao sam veoma ugodno ovu malu knjižicu, a uvjeren sam, da će se svatko ugodno pozabaviti, tko je uzme čitati. Gospodin pisac profesor je srpske književnosti u biogradskom univerzitetu, pa nam je ovdje u jednu knjižicu pribrao neke svoje radnje, što ih je štampao u srpskim časopisima: u „S. K. Glasniku“, u „Nastavniku“ i u „N. Iskri“. Te radnje nijesu medju sobom ni u kakvoj tješnjoj svezi, osim što se tiču pisaca i djela srpske književnosti, kojom se pisac bavi već po svom zvanju kao profesor. Od šest članaka, koji se ovdje izdaju, dva su pretrpjela veće izmjene, kako veli sam pisac u predgovoru. To je članak „Marin Držić i Molijer“, u koji su uneseni rezultati piščevih naknadnih ispitivanja, i članak „Srpske narodne pripovetke i njihove zbirke“. Ostali su osim manjih stilističkih i jezičnih promjena štampani onako, kako su se prvi put pojavili.

Na prvom mjestu štampano je piščevo prvo, prošireno i dopunjeno predavanje iz historije srpske književnosti na Velikoj školi 12. travnja 1904. s natpisom „Proučavanje srpske književnosti, njegovi pravci i metodi“ (str. 1—62). Ovdje nam pisac lijepim i lakim stilom govori o metodama, kojima se proučavala srpska književnost, i ocjenjuje te metode iznoseći objektivno svakoj svijetle i tamne strane. Iznajprije govori o pravcu filološkom, zatim o pravcu literarnom, što su ga zastupali Maletić, Nedić i Vulović. Pisac savjesno kazujući i vrline i slabosti ovih dvaju pravaca dolazi do zaključka, da ni jedan ni drugi ne može biti dovoljan za ispitivanje srpske književnosti. Potrebna je i komparativna historijska kritika, koja pazi na odnos književnih djela prema *piscu*, na odnos njihov prema *sredini* (milieu) i prema *momentu*, kad se djelo pojavilo. Pisac lijepo razlaže, kako se imadu sva ova tri pravca primjenjivati na srpsku književnost. Svoja razlaganja svagda utvrdjuje i objašnjuje zgodnim primjerima iz srpske književnosti, koje pokazuje lijepu i temeljitu spremu piščevu. U svima ovim radnjama, što su priopćene u toj knjižici, vidi se temeljito poznavanje srpske književnosti i drugih književnosti, kojih je poznavanje potrebno za učenje naše književnosti. To se piščevo znanje ne nameće običnim učenim aparatom njemačkih literarnih historika, nego se kao u francuskih literarnih historika i kritika javlja, kadgod je potrebno povući paralelu ili učiniti sintezu. I iz ovih se radnja na prvi mah vidi, da je pisac dobar poznavač francuske književnosti. Zato nahodimo zgodnih paralela iz književnosti francuske. Tako u spomenutoj već radnji o „Marinu Držiću i Molijeru“ navodi sličnosti Držićevih komedija s Molijerovim, premda sam pisac zna i ističe, da Držić s Molijerom nije ni u kakvoj direktnoj svezi. Ta je radnja iznajprije izišla u „Nastavniku“ g. 1904., a pisac je u ovoj knjižici štampa izmijenjenu prema svojim „naknadnim ispitivanjima“, kako sam veli u predgovoru. Za čudo mi je, kako pisac ni kod naknadnoga ispitivanja svojega nije došao do lijepe rasprave dra. Milivoja *Šrepela:* „Skup“ Marina Držića prema Plautovoj „Aulularji“, koja je štampana već g. 1890. u knjizi XCIX. Rada jugoslavenske akademije. A možda je i F. Ž. *Miler* zaslužio, da se spomene njegova prva rasprava o tom pitanju u „Izvješću o kr. velikoj gimnaziji u Osieku za g. 1878/9“. To mi je s tim čudnovatije, što pisac u bilješci spominje i radnju D. Živaljevića o Držićevu „Arkulinu“ (Kolo 1901). Gotovo bismo mogli pomisliti, da pisac ne mari za hrvatske književne radnike! Tako u lijepoj radnji o srpskim narodnim pripovijetkama, gdje je točan pregled sviju srpskih zbornika s vještom i kratkom ocjenom njihove vrijednosti, nema zbirkama hrvatskih pisaca ni traga. Za čakavske i kajkavske narodne pripovijetke uopće i ne mari, kao da ne pripadaju u zajedničko područje naše hrvatske i srpske književnosti. Smije li se uopće ovaj dio naše zajedničke književnosti proučavati bez obzira na čakavske i kajkavske pripovijetke? Moderan literarni historik spreme Popovićeve ne bi smio imati tako uzak pogled u tim pitanjima.

Govoreći o putovanju J. *Vujića* po Srbiji i o „Carigradskim slikama“ Č. *Mijatovića* zgodno karakteriše pogrješke i zle strane ovih putopisa, a cijena je ovoj karakteristici s tim veća, što nam se osobito u karakteristici putopisa Vujićeva iznosi i portret samoga putopisca kao čovjeka. Osobito valja istaknuti vještinu piščevu, kojom on umije pribrati najkarakterističnije crte za svoju sintezu.

Upravo umjetničkom plastikom iznio nam je karakterične crte karaktera Stojanovićeva u članku „Dum Jovan Stojanović“. Portret je zanimljiv, ali nije posve vjeran. Mnoge slabe i smiješne strane dubrovačkoga Srbina kanonika, koji je mnogo u čemu bio čudak, prikazao nam je toplo i simpatično. Tako naučni rad Stojanovićev u području političke i književne historije ne uzima ni gosp. Popović ozbiljno (Isp. „Delo nije mnogo naučno. Tako ne bi pisali ni g. Jireček ni g. Budmani“, str. 156. Govori o njegovoj „Dubrovačkoj književnosti“), ali je opet premalo istaknut diletantski i šovinistički karakter, samo da ne izidje koja tvrdja crta u karakteru i portretu Dum Ivana.

U predgovoru spominje pisac, da je ove članke sabrao u knjižicu po ugledu na svojega učitelja Ljubomira *Nedića* „i ako sam znao, da s tim člancima — riječi su piščeve — ne mogu dati knjizi ni onaj interes ni one lepe osobine, kojima se odlikuju njegova dela“. Gosp. Popović jamačno i sam zna, da je svojega učitelja pretekao i spremom stručnom i elegantnim svojim načinom prikazivanja Objavljujući u „Viencu“ god. 1893. kritičke studije dra. Ljubomira Nedića „Iz novije srpske lirike“ ja sam pokudio njegov trivijalni način prikazivanja. Istaknuo sam, kako se u ovakim kritičkim studijama veoma neugodno čitaju poredjenja o nakašljivanju (Kada se tko sprema da počne besediti, on se, obično, pre no što otpočne besedu, malo nakašlje, tako i pisci, obično,

na čelo svojih knjiga meću predgovore), o kobasama, o kiselinama itd. Ovako što ne ćemo naći u Popovića. To mu ne dopušta njegov francuski ukus. Gosp. Popović je protivnik pravca literarne kritike Nedićeve u ekskluzivnom smislu, pa ga i pobija, ali formu, kojom zaodijeva svoju stvarnu kritiku, kazuje mu francuski urbanitet i pijetet prema „nekadašnjemu profesoru". Tako se medjutim radi svuda u ugladjenoj Evropi, gdje učenik oštro *u stvari* kritizuje svojega učitelja, ako se s njim ne slaže, ali se u takim dogadjajima ono staro načelo *„suaviter in modo"* s tim više ističe, što je savršenija *kultura srca i značaja*, a to je dakako stvar posve subjektivna i relativna. Ističem to zato, jer se meni opet poznatom sofističkom metodom prigovaralo, da ne dopuštam kritike i pobijanja učiteljevih misli, dok je to pusta i plitka besmislica. Ja sam svagda za slobodnu i iskrenu *stvarnu* kritiku tudjih nazora, ali molim, neka mi se blagohotno ostavi ta sloboda, da *formu i način* kritike ocjenjujem prema svojem *individualnom* i *subjektivnom* shvatanju, kako ono izlazi iz *moje* kulture srca i značaja, koja mi ne dopušta pomisao, da učenik smije protiv svojega učitelja, ako ga i stvarno oštro pobija, upotrijebiti *ton učitelja* i još k tomu ton učitelja, koji nema posla upravo s dobrim učenikom. To je za moje moralno shvatanje *ordo inversus*, a ako se ovako shvatanje zove *staro* i *nemoderno*, ne marim! Ja sam sa svojim društvom zadovoljan. Ni gosp. Popović nije baš tako rdjav drug!

Ovako lijepo i zanimljivo pisane crtice iz književnosti vrsne su uvelike podići zanimanje za književnost. Zato bi valjalo i u nas ovakim načinom buditi smisao za književnost i historiju književnosti. Velikim i sistematičkim djelima ne može se postići ta svrha. Zato bi po mojem mišljenju valjalo i u našoj „Maloj biblioteci" početi s izdavanjem ovakih radnja o pojedinim piscima i predmetima bez obzira na sistem. Glavno je, da se piše lijepo i zanimljivo. Za taj je posao po mojem mišljenju kao stvoren prof. dr. *Andrić*, koji bi lako sastavio ovaku knjižicu, a mogli bi onda nastavljati on i drugi, koji se jave zgodnim kratkim studijama.

Dr. S. Bosanac.

Stjepan Radić: „Savremena Evropa". „Nuova Rassegna di letterature moderne" (Anno IV—1906. N. 1. str. 41, Firenze, Via Bufalini; izlazi svaki mjesec, godišnja cijena L 15 izvan Italije) donaša u svom posljednjem broju slijedeći sud o knjizi pod gornjim naslovom. Toliko nam je milije to istaknuti, što knjiga gosp. Stjepana Radića, koja bi kod stranih naroda bila za stalno izazvala živahnih i koristnih debata, kod nas nije još našla dostojnoga kritičara, koji bi je objektivno proučio i prosudio.

Evo u cijelosti sud „Nuove Rassegne": „Čitajući ovaj svezak velikoga formata od preko četiri stotine stranica, ugodno nas iznenadjuje harmonična i organična cjelina, u koju je pisac umio saliti i rasporedati različno i teško gradivo. To je studija historijsko-psihološke prirode o postajanju, o stalnim i prijelaznim biljezima, o etnografskim i političkim tendencijama svih evropskih naroda — s osobitim obzirom na jugoslavenske narode, za koje je knjiga pisana.

Lako se razumije, da slično djelo ne može da bude potpuno originalno, već se mora pripomoći svim onim, što su do sada u raznih naroda pisali moderni proučavatelji socijologije, ekonomije i politike Sasvim tim pisac je umio stvoriti nešto bolje od kakove bilo i vješte — kompilacije. *(l'A. a saputo far qualcosa di meglio d'una — sia pur abile — compilazione.)* On u obilnim citatima donaša u zgodnu izboru osnove i glavne podatke iz proučenih djela uz bogatu bibliografiju; iz tih predpostavaka izvadja opaske i zaključke, koji često uvjeravaju, ili barem mogu uvjeriti.

Autor vodi svoje sunarodnjake, do sada još malo upućene u sličnim iztraživanjima, po zavojnim stazama cvatućih socijoloških znanosti, s namjerom, da ih uputi na solidnije shvaćanje o njihovim pravima i dužnostima i da ih pouči poredbom života u drugih naroda.

Mi želimo Hrvatskoj, da ugleda proširenje i zdravo djelovanje ovoga znamenitoga djela, koje može mnogo pomoći i drugim jugoslavenskim narodima. *(Noi auguriamo alla Croazia di veder divulgata con sana efficacia questa opera notevole, che può molto giovare alle altre nazioni jugoslave.)* Velika i plemenita veza bratimstva (u smislu A. D. Gradovskoga i A. S. Homjakova, po citatima Radićevim), dovodeći svim Slavenima u svijest njihovo miroljubno poslanstvo moralnih preporoditelja evropske budućnosti — kad slavenska kultura uznapreduje pomoću jakih i ustrajnih studija, kadrih da razviju i upravljaju mladu snagu ovih plemena — pokazat će se u svom pravom svjetlu i uzbudit će — ne nepovjerenje i neprijateljstva evropskih naroda, već njihove nade i plodonosno natjecanje.

Da se na pravi put svede t. zv. „panslavizam", da se pobude i ojače prve klice te budućnosti — klice, koje se već zelene u oslobodjenju Rusâ i ostalih sjevernih Slavena, koji stresaju vijekovni nemar, na jugu pak u zanosu za znanstvenu i racionalnu kulturu kao reakcija protiv starodavnoga „bogumilstva" — bit će vrlo koristne knjige slične Radićevoj, kao i spisi Križanićevi, tako malo poznati, a za koje bismo željeli, da se čim više prošire.

Ipak ni ova knjiga nije bez mana. Najveća, koju ćemo ovdje letimice spomenuti, jest njeka lakoća u prosudjivanju i klasifikaciji specifičnih sposobnosti talijanskoga naroda. Nu to nije krivnja g. Radića, koji se poziva na citate italijanskih i francuskih socijologa, ne isključivši ni Ferrera."

Dalje recenzent polemizuje s talijanskim i francuskim učenjacima. Za recenzenta, koji se potpisao *„Smjely"*, kaže uredništvo „N. Rassegne", da je „Slaven, koji živi u Italiji mnogo godina, pa do temelja pozna kulturu i narodne osjećaje naše, a isto tako i svojega naroda."

Priopćio i prev. *Stjepko Ilijić (Mostar).*

Naši književni časopisi, hrvatski, slovenski i srpski, malo su poznati, još manje rašireni. Da u toj stvari krene po mogućnosti na bolje, upozorujemo čitaoce „Glasa M H." na upute o našim časopisima, što ih priopćujemo na omotu. Sloga će se i u ovoj stvari pokazati najbolje činom, a „Glas M. H." učinit će sve, što može, da se poznavanje naše književnosti proširi. Nema sumnje, da će se i naši časopisi priključiti našemu nastojanju, pa medju svojim čitaocima širiti zanimanje za izdanja „M. H.".

Hrvatsko kazalište.

Tri dana prošle nedjelje bilo je kazalište puno gledalaca. Gospojinski odbor za skupljanje prinosa za spomenik Strossmayeru upriličio je u hrvatskom kazalištu te tri večeri. Prolog od dra. M Ogrizovića deklamovala je vješto, naravno i čuvstveno gospodja Ljuba Ivekovićeva. Sretna je bila misao, što se je ova zadaća povjerila gospodji, a možda još sretnija, što je mjesto „vilinske" odjeće uzela krasnu narodnu „zlataricu". Na časove si mislio, da zbilja koja snaša iz donjih krajeva slavi našega vladiku i poziva narod, da mu podigne spomenik. Sadržaj je prologa snažan.

Pošto je otpjevana „Posljednja straža" od slovenskoga skladatelja R. Savina i prizor iz Zajčeve opere „Zrinjski", prikazivalo se nješto u tu svrhu složeno od F. Ž. Milera. Da nije bilo na koncu cijele te čudne i nerazumljive igre lijepoga pjevanja narodnih melodija, zacijelo bi ju mnogi držao vrlo lošom parodijom slave Strossmayerove Čudimo se, da se je ovakvo što i moglo iznijeti pred zagrebačke gledaoce, pa u slavu Strossmayerovu.

—d—.

Umjetnost.

— Da se ispune preostale plohe u dvorani vladinoga odjela za bogoštovlje i nastavu, raspisala je kr. vlada prošle godine natječaj za izvedenje nacrta, prema kojima bi se imale izvesti slike iz povjesti hrvatske. Ove su zime naši umjetnici Čikoš i Iveković dobivši narudžbu stali izvadjati kartone i studije za te slike. Posao je toliko napredovao, da oba umjetnika počinju izvadjati bojama svoje slike. Čikoševa je tema pokrštenje Hrvata vrlo dramatski zamišljena. Mladi apostoli Ciril i Metodije ističu se kao glavne osobe iz cijele kompozicije. Jedan od njih, Ciril, živom riječi propovijeda kršćanstvo, drugi pak, Metodije, krsti već skrušeno klečećega kneza. Pozadinu zapremiše župani i puk. Kao kontrast apostolima mira i ljubavi smještena je vrlo zgodno grupa na desnoj strani slike (sprijeda). Od boli za svojim božanstvom iznemogla žreca drži u naručaju mlada mu kći. Lice onesviještenog starca, pak strah djevojke vrlo je dobro Čikoš prikazao. Još je dramatičnija grupa, gdje drugi žrec golim nožem navaljuje na Cirila, a kći mu brani da zamahne. Cijela je kompozicija slike unatoč nezgodnom obliku plohe (3·24 m. vis. × 2·22 m. šir.) vrlo dobro riješena, kako je i bilo očekivati od Čikoša. Crtanje i karakteriskika lijepo je provedena u svim figurama, a prema bilješci izradjenoj uljenim bojama bit će kolorit i tehnika jednaka kompoziciji. Mnogo je truda stajalo Čikoša sakupljanje podataka za kostime, jer je u nas pitanje nošnja hrvatskih sve do provala turskih dosta nejasno i neobradjeno. Od studija za ovu sliku ističe se nekoliko osobito lijepo izradjenih glava. Glava djevojke ožarena zapadajućim suncem, obavita bijelim rupcem radjena je širokom jednostavnom tehnikom. Sigurni potezi kista, jednostavnost u boji i crtanju dižu znatno vrijednost ove studije. Ne manje su interesantne studije glava dvaju staraca, od kojih je jedna dotjerana tako, te je skoro gotova slika.

— Gospodarski odio zem. vlade pozvao je hrvatske vlasteline i posjednike dvorova, da za jesensku gospodarsku izložbu dadu slikati svoje gradove i dvorce. Cijena je svakoj slici 400 K. Slikanje preuzeše Crnčić i Kovačević. Prvi se je najavio kao naručitelj triju slika zagrebački nadbiskup dr. J. Posilović. Nadajmo se, da će dobri primjer slijediti i drugi velmože.

— Bukovac i Vidović izlažu na austrijskoj izložbi u Londonu veći broj svojih slika iz Dalmacije. Kako neki dnevnici javljaju, dosiže vrijednost ovih slika do 10.000 Kruna.

Na Obranu.

Ad perpetuam memoriam. *„Novi List“* (u br. 34. od 3. veljače 1906.) piše medju ostalim: „Osvrnimo se najprije na ljude, ... koji sačinjavaju današnji Matičin odbor. To su većinom najmagjaronskiji magjaroni, po zanimanju profesori i činovnici ... ali osim Arnolda i Andrića skoro nijedan nije književnik u strogom smislu rieči ... U družtvu, koje je uviek imalo oporben karakter, sjede skoro sve zgoljni magjaroni, a podupiru ih furtimaši i „čisti“, dakle oni, koji su uviek vikali na slavosrbe i njihove ustanove, a Matica Hrvatska jest jedna od onih ustanova, koju su slavosrbi ustanovili ...

Druga je laž, da naša kritika šuti o Matičinim knjigama. O njekim knjigama, a osobito o „Hrv. Kolu“ (za koje je odbor pravio toliku nezasluženu reklamu) pisalo je i više novina, pa skoro sve su - uza svu svoju političku opriečnost — složne, da Matičine knjige ove godine malo vriede. Ovo je poraz Matičina odbora, koji bi zato najbolje učinio, da se udalji sa svoga mjesta i prepusti mjesta drugima“ — a medju tima prvomu g. Arzeniju Wenzelidesu, strogomu i neumoljivomu kritičaru i književniku u strogom smislu riječi ...

„Upravnom odboru Matice Hrvatske“. — Pod tim naslovom čitamo u „Savremeniku“ (1906. III. 231 b i dalje) medju ostalim i ovo: „Upravni odbor „Matice Hrvatske“ nastavio je svoj posao na zator hrv. knjige i „Matice Hrvatske“, a na korist svoje vlasti i svojih interesa. Književna borba pretvorila se nastojanjem Klaićevim u borbu stranačku, a ponukom nekih odbornika „Matice Hrvatske“ pretočila se u osobnu borbu. Kad je upravni odbor vidio, da gotovo nijedne novine ne će da služe njihovnim ličnim interesima, ... odlučio je izdavati ... listić ... Poslije one izvanredne skupštine ... pravom su odlučili podpisani“ (na poznatoj resoluciji) „književnici . . pustiti gospodu, da vode „Maticu“ u propast ... „Savremenik“ je organ nezavisnih književnika, . . koji ne treba raspisivanja nagrada, da domami „gladne“ književnike . . .“ — Sve je ovo u „Savremeniku“ bez podpisa.

Istomu je svesku „Savremenika“ priložen nekaki zeleni listić papira, ali se mi na nj ne obaziremo, jer ga jamačno ni uredništvo „Savremenika“ nije namijenilo duševnim potrebama svojih čitatelja.

„Hrvatsko Kolo“ i neizdani almanak D. H. K. — Na odbor „M. H.“ dizala se hajka: da je „Hrvatsko Kolo“ počeo izdavati samo zato, da se osujeti izdavanje almanaka, što ga je kanilo izdavati Društvo Hrv. Književnika. I ova je hajka bez osnova, jer se je u „M. H.“ mislilo, govorilo i pisalo o almanaku već god. 1903. (treće), pa je o tom izviješteno i u gl. skupštini „M. H.“ dne 26. srpnja 1903. (treće) i priopćeno mnijenje, „po kojem bi se ... izdala svake godine po jedna knjiga, njeke ruke almanak, u kojem bi bilo prinosa od hrvatskih, hrvatsko-dalmatinskih i slovenskih književnika“. (Tiskani Izvještaj „M. H.“ za god. 1902. i 1903., str. 16. „Hrvatsko-dalmatinski“ književnici spomenuti su radi toga, što se je namjeravalo, da se uz slovensku Maticu pridruži u toj stvari „Matici Hrvatskoj“ i dalmatinska Matica.)

Na upit: „1. Je li istina, da je odbor „M. H. redaktoru „Pokreta“ Josipu Pasariću u lipnju 1905. isplatio svotu od 1000 K? — 2. Kojim povodom i zašto?“ — odgovoriti nam je ovo:

1. Istina je, da je odbor „M. H.“ redaktoru „Pokreta“ g. Josipu Pasariću izplatio 28. lipnja 1905. svotu od 300 kruna mjesto 1000 kruna i neke još druge neodredjene svote, kako ih je on tražio u pismu od 4. travnja iste godine.

2. G. Pasarić tražio je 1000 kruna i t. d. za čitanje narodnih pjesama god. 1892., kao i za neke svoje bilješke o tima pjesmama.

Odbor je doduše nakon *pismene* izjave bivšega tajnika i blagajnika gosp. Ivana Kostrenčića kao i po računskoj knjizi bio uvjeren, da je g. Pasarić za čitanje narodnih pjesama, koje je obavljao pred *punih trinaest godina,* primio namah i *potpunu nagradu;* ali je s obzirom na to, što je g. Pasarić baš onaj čas bio bez zanimanja (izašao je naime iz redakcije „Obzora“), i što se nije htio s njime po sudovima i novinama — a sve na štetu „Matice“ — natezati, dozvolio više kao potporu i da otkloni od „Matice“ sigurne navale, svotu od 300 Kruna. Ta odluka saopćena je gosp. Pasariću ovim dopisom:

„Na Vaše pismo od 4. travnja 1905. i 23. svibnja 1905. odlučio je odbor „M. H.“ u zajedničkoj sjednici dne 24. lipnja 1905., da Vam se odgovori sliedeće:

„„Premda iz Vaših pisama razabiremo, da Vi svoje tražbine ne možete nikako dokazati, ipak je odbor „M. H.“, da se stvar mirnim putem rieši, pripravan dati Vam naknadno za sav Vaš trud oko čitanja narodnih pjesama još 300 K (trista K). Podjedno odklanja „M. H.“ Vaš zahtjev na tražbinu za navodno nestale Vaše bilješke“.

Na to je g. Pasarić dne 28. lipnja podigao dopitanu mu svotu uz ovu namiru:

„Pošto sam na osnovu obavijesti „M. H.“ od 26. lipnja 1905. br. 43—1905. od „Matice Hrvatske“ primio 300 K (trista K), očitujem tim povodom, da se za rad oko čitanja nar. pjesama i za bilješke o pročitanim pjesmama „M. H.“, predane „Matici“, odričem svake tražbine, dotično odštete“. — U Zagrebu dne 28. lipnja. Josip Pasarić v. r.“

Uprava „M. H“.

Izdaje **„Matica Hrvatska“.** Za uredništvo odgovara **Dr. Ante Radić.** Tiska **I. hrvatska radnička tiskara.**

Telefon br. 76 **Glavni savez** Telefon br. 76

tvornica strojeva za gospodarstvo i industriju

Preradovićev trg ⚜ ZAGREB ⚜ Preradovićev trg.

P. N.

Već sada nam je moguće, da svim posjednicima, gospodarima i vlastelinima pružimo

zajamčeno izkušane gospodarske strojeve

jedino samo iz tvornica **prvoga reda** uz potpuno umjerene cijene i brzu dobavu.

Upozorujemo p. n., da svrate osobitu pažnju na to, da se naš savez organizovao **nagonom za korist hrvatskoga naroda,** te da udovolji davno očekivanim potrebama **domaćeg** gospodarstva i industrije.

Već danas stoji na našem ovdješnjem skladištu preko **hiljadu** raznih gospodarskih strojeva, te svakomu kupcu stoji prilika, da se osvjedoči o

solidnoj gradnji i savršenoj konstrukciji strojeva.

Osvrnuv se i na prijašnje oglase, ponovo ističemo, da nam **financijalna snaga** naših odličnih tvornica omogućuje **uspješnu borbu sa svakom konkurencijom.**

☞ **Naše objave nijesu samo puka obećanja, već istinski rad i nastojanja, da pribavimo našemu poduzeću častan glas.**

Mi jamčimo za naše strojeve jednu godinu dana, postavljamo ih u posao i izašiljemo svake godine u proljeću našeg montera, da izvidi i ispita, da li su strojevi kod nas nabavljeni u potpunom redu, **a sve to posve besplatno.** Molimo za Vaše vrijedno podupiranje.

Sa veleštovanjem

GLAVNI SAVEZ

tvornicâ strojeva za gospodarstvo i indu

Zagreb, Preradovićev trg.

Brzojavi: Stöger, Zagreb.

Telefon br. 76.